

Delft University of Technology

Document Version

Final published version

Citation (APA)

Spoormans, L. G. K., & Veenhof, R. H. (2026). *Participatief Onderzoek naar Erfgoedattributen in Nellestein, Amsterdam Zuidoost: Rapport I (WijkWijzer), Rapport II (focus groep interview)*.

Important note

To cite this publication, please use the final published version (if applicable).
Please check the document version above.

Copyright

In case the licence states "Dutch Copyright Act (Article 25fa)", this publication was made available Green Open Access via the TU Delft Institutional Repository pursuant to Dutch Copyright Act (Article 25fa, the Taverne amendment). This provision does not affect copyright ownership.
Unless copyright is transferred by contract or statute, it remains with the copyright holder.

Sharing and reuse

Other than for strictly personal use, it is not permitted to download, forward or distribute the text or part of it, without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), unless the work is under an open content license such as Creative Commons.

Takedown policy

Please contact us and provide details if you believe this document breaches copyrights.
We will remove access to the work immediately and investigate your claim.

This work is downloaded from Delft University of Technology.

wijk wijzer

NELLESTEIN

Rapportage I: Participatief Onderzoek naar
Erfgoedattributen in Nellestein, Amsterdam Zuidoost

Rapportage I: WijkWijzer

Participatief Onderzoek naar erfgoedattributen in Nellestein, Amsterdam Zuidoost

Deze publicatie is het eerste deel van een onderzoeksproject uitgevoerd door afdeling Heritage & Architecture van Faculteit Bouwkunde, TU Delft, in opdracht van Gemeente Amsterdam. Betrokken onderzoekers zijn: Rienje Veenhof en Lidwine Spoormans.

Tekst: Rienje Veenhof

Redactie: Lidwine Spoormans

Lay-out en webdesign: Laura Spoelstra

Afbeelding op de omslag: Rienje Veenhof

©TU Delft, 2026

Inhoud

1. Introductie.....	4
2. Onderzoeksmethode.....	10
3. Respondenten.....	14
4. Nellestein – De buurt.....	16
5. De openbare ruimte – Groene en collectieve omgeving.....	28
6. Paden en wegen – Routes.....	32
7. De woning – Gebruikersperspectief.....	38
8. Materialen – Materiaalgebruik en details.....	45
9. Ensemble waarde – Het totaalplaatje.....	49
10. Gelabelde antwoorden per attribuutcategorie.....	51
11. Veel voorkomende steekwoorden.....	58
12. Vergelijken van groepen respondenten.....	59
13. Synthese.....	60
Literatuur.....	67
Bijlagen.....	70

1. Introductie

De gemeente Amsterdam onderzoekt het erfgoed in Amsterdam Zuidoost en heeft daartoe het programma 'ZO was Zuidoost' opgesteld. Het doel is om meer kennis te krijgen over en meer aandacht voor het jonge erfgoed in dit stadsdeel. Onderdeel van dat programma is het betrekken van bewoners bij het onderzoek naar de erfgoedwaardering van het stadsdeel. Participatie in het erfgoed kan worden gezien als een bredere ontwikkeling. Op Europees niveau is er de Faro Conventie gericht op het centraal stellen van mensen en hun relatie tot het erfgoed. Deze conventie is ook door Nederland ondertekend en wordt in een uitvoeringsprogramma door de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed vormgegeven. Ook de nieuwe Omgevingswet stelt dat gemeentes in hun gebiedsontwikkelingen aan participatie moeten doen. Tenslotte maakt de gemeente Amsterdam ook een eigen participatieverordening. Het stadsdeel Zuidoost heeft de TU Delft, sectie Heritage & Architecture gevraagd participatief onderzoek uit te voeren naar de waardering van het gebouwde erfgoed in de wijk Nellestein in stadsdeel Zuidoost.

Dit rapport beschrijft de resultaten van participatief onderzoek m.b.v. de WijkWijzer in Nellestein. De WijkWijzer is een wandel-enquête en is ontwikkeld door de TU Delft. Voor dit onderzoek in Nellestein is de WijkWijzer-enquête opgesteld en verspreid in samenwerking met de Gemeente Amsterdam (Bijlage 1). Het doel van de enquête is om de erfgoedattributen van Nellestein te documenteren en evalueren, gezien door de ogen van diverse gebruikers, zoals bewoners, bezoekers en erfgoed- en woningprofessionals. Met attributen worden tastbare of ontastbare kenmerken van het erfgoed bedoeld (zie voor meer uitleg Hoofdstuk 2 en figuur 2.3). Terwijl erfgoedonderzoek traditioneel vaak gericht is op monumentale gebouwen en historische kenmerken, richt dit onderzoek zich juist op alledaags en jong erfgoed en de veelheid aan kwaliteiten die daarbij horen. Het begrip 'alledaags erfgoed', zoals beschreven door Mosler (2019) en Fairclough (2009), kan worden gedefinieerd als de gebouwde en geleefde omgevingen die voortdurend door bewoners en andere gebruikers worden gebruikt en ervaren, vaak zonder dat ze formeel als erfgoed worden erkend. Niettemin spelen ze een belangrijke rol bij het vormgeven van de identiteit van een plek en het bevorderen van ruimtelijke en historische continuïteit. Inzicht in hoe bewoners en andere belanghebbenden de kenmerkende aspecten van hun wijk beschouwen, is essentieel voor het herkennen, begrijpen en vastleggen van de erfgoedwaarde en om deze attributen te beschermen in de toekomst.

Dit rapport beschrijft het eerste deel van het onderzoek, de resultaten van het onderzoek met behulp van een wandel-enquête genaamd WijkWijzer. In het tweede deel zal een verdiepend onderzoek volgen op basis van focusgroep interviews. Na deze introductie wordt in Sectie 2 de onderzoeksmethode toegelicht. Sectie 3 beschrijft het aantal respondenten en hun rollen. In secties 4 t/m 8 presenteren we de resultaten van de gesloten en open vragen op vijf schaalniveaus: de wijk, de openbare ruimte, de paden en wegen, de woning en de materialen. De ensemblewaarde van de buurt wordt besproken in sectie 9 en de resultaten van het natural language model worden besproken in sectie 10. Sectie 11 vergelijkt de antwoorden van lokale en professionele respondenten. Sectie 12 concludeert het rapport met een bespreking van de vier belangrijkste 'buurticonen' van Nellestein.

Nellestein, Amsterdam Zuidoost

Nellestein werd opgeleverd tussen 1979 en 1982 in de wijk Gaasperdam, in het stadsdeel Amsterdam Zuidoost (Kalt, 2019). Het Amsterdamse architectenbureau Bakker en Bakker ontwierp de buurt in opdracht van pensioenfonds ABP. Gaasperdam werd ontworpen als overgang tussen de grootschaligheid van de Bijlmermeer en de laagbouw van de rest van Gaasperdam: betonnen hoogbouw werd vervangen door middelhoge bouw met bakstenen gevels, verschillende bouwhoogtes, een verspringende verkaveling en portieken in plaats van galerijen (Kalt, 2019; Monumenten & Archeologie, 2018).

Het onderzoeksgebied in Nellestein (zie Figuur 1.1) bestaat volledig uit appartementen; ongeveer 60% is huur en 40% is koop (Centraal Bureau voor de Statistiek, 2023). Er bevinden zich 1524 woningen, verdeeld over 15 gebouwen, waar tegenwoordig ongeveer 3.000 mensen wonen (Centraal Bureau voor de Statistiek, 2023).

Nellestein bestaat uit portiekflats, van 6 lagen (5 woonlagen op een plint), of 10 lagen (9 woonlagen op een plint) die toegankelijk zijn met een lift. De stedenbouwkundige structuur uit de jaren '60 werd grotendeels aangehouden, maar de schaal van de gebouwen werd verkleind. Bestaande landschapselementen werden geïntegreerd in de openbare ruimte (Monumenten & Archeologie, 2018). Hierdoor kreeg de wijk een vriendelijker uitstraling en een menselijke schaal. In eerste instantie was Nellestein bestemd voor bewoners afkomstig uit de stadsvernieuwingsbuurten, maar dit is slechts in beperkte mate gebeurd. Relatief veel van de oorspronkelijke bewoners van Nellestein die verhuisden vanuit een andere plek in Amsterdam, lieten een woning achter in de Bijlmer (Stadsarchief Amsterdam, 1977-1981).

In de wijk zijn verschillende voorzieningen aanwezig, zoals twee scholen, twee kinderdagverblijven (waarvan één gebouw destijds door het ABP beschikbaar werd gesteld als buurthuis) en een huisarts. Deze voorzieningen bevinden zich in clusters verspreid door de wijk.

Figuur 1.1: Locatie van het onderzoeksgebied Nellestein (rode omlijning) in het gebied Gaasperplas (groene omlijning). Bron: Open Street Map contributors (2017), Centraal Bureau voor de Statistiek (2023). Kaart door auteur.

Figuur 1.2: Nellestein in aanbouw. Gezien vanaf Huigenbos. Bron: Stadsarchief Amsterdam.

Figuur 1.3: Wethouder De Cloe slaat eerste paal voor woningen in Nellestein (1976). Bron: Het Nationaal Archief.

De openbare ruimte

Door de ligging aan de Gaasperplas koos men bij Nellestein voor een parkachtig ontwerp met middelhoge woonblokken (Figuur 1.4, 1.5). Het stedenbouwkundige en landschappelijke ontwerp zijn hierbij op elkaar afgestemd. Het oorspronkelijke plan was volledig autovrij. Bewoners en bezoekers kunnen hun auto kwijt in één van de vier parkeergarages, die zo dicht mogelijk bij de woningen zijn geplaatst zonder dat het autovrije karakter van de wijk wordt doorbroken (Kalt, 2019). Landschapsarchitect Kees Hund ontwierp de groenhoven en oeverzone (Monumenten & Archeologie, 2024). Hij werkte met verschillende soorten beplanting: wilder en natuurlijker langs de buitenranden, netjes onderhouden rondom de woningen. Hij gebruikte een mix van inheemse en exotische soorten. Het groen had ook een sociale functie. Speeltuinen en nutstuinen zijn bedoeld als ontmoetingsplekken. Aan de zonzijde van de bebouwing domineren groen en openheid, de schaduwzijde is meer verhard.

Kenmerkend en beeldbepalend zijn de diverse overdekte routes, die 'drooglopen' en 'arcades' worden genoemd. Het is opvallend dat er verwarring bestaat over de aanduiding met die termen drooglopen en arcades. De cultuurhistorische verkenning van de Gemeente Amsterdam gebruikt de term 'drooglopen' voor de witte overdekkingen over de wandelpaden (Figuur 1.6 en 1.7) en de term 'arcades' voor de gangen onder de flats die aan één kant open zijn. De drooglopen maken een verbinding tussen de flats, terwijl de arcades overdekte routes zijn onder de flats. Dit rapport gebruikt dezelfde termen, om consistent te blijven met de documenten van de gemeente. Echter, bewoners en sommige bronnen (zoals Kant, 2019) gebruiken de termen precies andersom. Architectuurhistorisch gezien kan worden opgemerkt dat de overdekte paden langs de gebouwen vormtechnisch beter als een colonnade kunnen worden aangeduid, terwijl de witte overdekkingen overeenkomen met de definitie van een arcade (Haslinghuis & Janse, 2005).

In tegenstelling tot de Bijlmer liggen de arcades in Nellestein op de begane grond en staan ze in directe verbinding met de groene buitenruimte. Ter plaatse van de middelhoogbouw zijn de arcades aan de schaduwzijde gesitueerd, omdat hierbij de woningen op de begane grond een tuin op het zuiden hebben (Kant, 2019). Bij de hoogbouw zijn op de begane grond bergingen geplaatst, waardoor de arcades daar juist aan de zonzijde liggen. De hiërarchie van de routes is zichtbaar gemaakt in de bestrating.

Figuur 1.4: Nellestein in 1986. Bron: Het Nationaal Archief.

Figuur 1.5: Nellestein in 1986. Bron: Het Nationaal Archief.

Figuur 1.6: De drooglopen en originele bestrating van Nellestein in 1985. Bron: Stadsarchief Amsterdam.

Figuur 1.7: De aanleg van de drooglopen in 1979. Bron: Stadsarchief Amsterdam.

Ideaal wonen aan de Gaasperplas

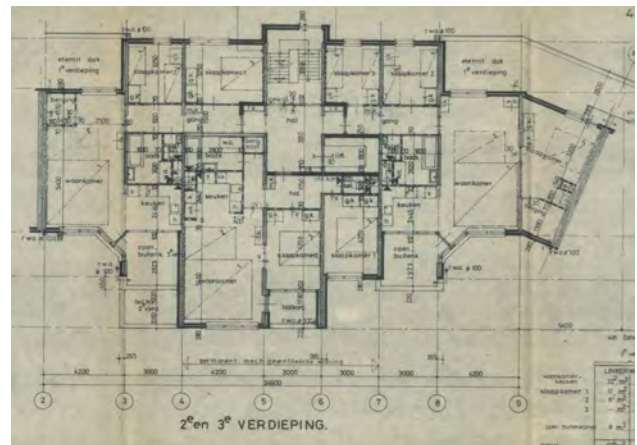
In de jaren '70 en '80 werd veel gebruikgemaakt van geïndustrialiseerde bouwmethoden en geprefabriceerde elementen. Maar door de woningen in Nellestein op verschillende manieren aan elkaar te schakelen, en de woningen als een 'slang' door het landschap te plaatsen creëerden architecten toch een divers straatbeeld. Ook het woningaanbod is divers. De appartementen zijn ontworpen met twee tot zes kamers, en oppervlaktes variërend van 43 tot 85 vierkante meter (Figuur 1.9; Bakker en Bakker archief, 1976). Ook kregen de appartementen kenmerkende elementen voor de jaren '70 en '80 zoals een open woonkeuken en (soms) een vide. Deze zorgde voor meer visuele verbinding in de woning en met een open keuken wilde men ook het isolement van de huisvrouw in de keuken verminderen (Ubink & Van der Steeg, 2011).

De gebouwen zijn oost-west georiënteerd en hebben balkons aan de zuidkant. De gebouwen met 5 verdiepingen liggen direct rondom de Gaasperplas. De gebouwen met 9 verdiepingen liggen hier ten noorden van, langs de Langbroekdreef. Hierdoor blokkeerden de hoge gebouwen deels het geluid van de Gaasperdammerweg (sinds 2020 de Gaasperdammertunnel, dus overkapt) en hebben meer mensen uitzicht op het water. De brochure van het ABP die de woningen aan de man moest brengen (Figuur 1.8) omschreef de wijk als ‘ideaal wonen aan de Gaasperplas’.

De draagconstructie van de woningen is opgebouwd uit geprefabriceerde betonelementen, die ter plekke op de bouwplaats in elkaar werden gezet, en zijn gebouwd door Intervam (Stadsarchief Amsterdam, 1977 – 1981). Het beton is verborgen achter de bakstenen gevelbekleding, die de appartementen een traditionelere uitstraling geven. De drooglopen zijn gemaakt van gewapend glasvlies. Oorspronkelijk wilde de architect Eternit golfplaten gebruiken voor de afwerking van de kapconstructie, maar dit is later gewijzigd naar een bedekking met leien.

*Figuur 1.8: Verkoopbrochure van het ABP, maart 1980.
Bron: Gaasperdam cultuurhistorische verkenning
(2018).*

Figuur 1.9: Plattegrond van een element in de 5-laagse gebouwen. Bron: Bakker en Bakker archief.

2. Onderzoeksmethode

Ontwerp en verspreiding

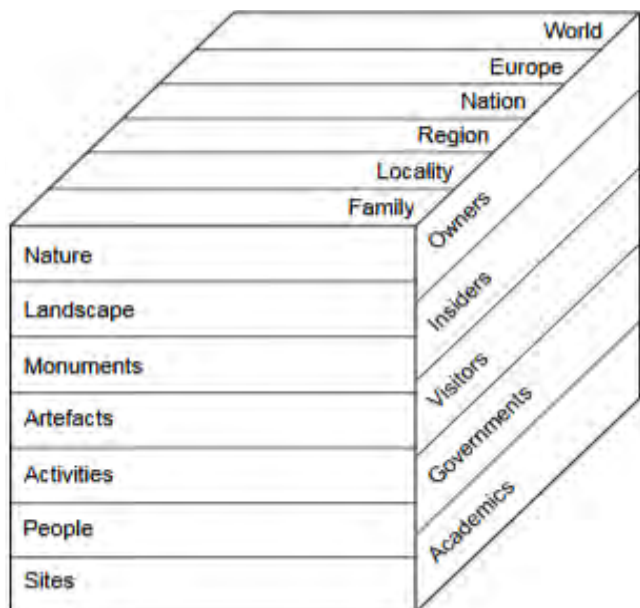
De WijkWijzer is ontworpen als een interactieve wandel-enquête, die deelnemers online invullen op een smartphone of PC. De deelnemers worden uitgenodigd om hun mening te delen over kenmerken die ze tegenkomen tijdens een wandeling door hun buurt. De WijkWijzer bestaat uit een vaste set vragen die in alle casestudies van het project van de TU Delft hetzelfde blijft, aangevuld met vragen die kunnen worden afgestemd op de informatiebehoeften van de betrokken partners. In het geval van Nellestein zijn er vragen toegevoegd over de verschillende paden en wegen in de buurt en één vraag over de ensemblewaarde. Screenshots van de enquête zijn te zien in Figuur 2.2. De WijkWijzer is te bekijken via wijkwijzer.tudelft.nl/app/nellestein

Bij het ontwerp van de WijkWijzer is gebruik gemaakt van het concept van de 'heritage cube' van Howard (2003). In deze conceptuele benadering van de waardering van erfgoed wordt onderscheid gemaakt tussen drie dimensies van erfgoed: stakeholders, attributen en schaalniveaus (Figuur 2.1). De stakeholders omvatten de verschillende groepen mensen die in enige mate met de buurt te maken hebben. Dit kunnen bewoners zijn, maar ook bezoekers of erfgoed- en woonprofessionals. Om dit in kaart te brengen, worden respondenten gevraagd naar hun belangrijkste rol(len) met betrekking tot de case study. Dit onderscheid is belangrijk, omdat de blik van verschillende stakeholders op erfgoed wordt gemedieerd door hun rol, bijvoorbeeld door gebruikerservaring of door professionele kennis (Fairclough, 2009).

De attributen zijn de dingen die mensen opmerken en waarderen (of juist niet waarderen). Dit kunnen tastbare objecten zijn, zoals een dak of balkon, maar ook ontastbaar, zoals een herinnering. Samen met de reden waarom ze deze attributen waarderen (de waarde) bepaalt dit de erfgoedwaardering (Veldpaus, 2015). Attributen kunnen bestaan uit meerdere sub-attributen die naar hetzelfde concept verwijzen (het attribuut 'sfeer' kan bijv. bestaan uit sub-attributen 'gezellig', 'vredig' en 'beschut'). De attributen worden vervolgens weer ingedeeld in 10 attribuutcategorieën. Deze worden beschreven in de volgende sectie van dit hoofdstuk.

Het schaalniveau refereert naar de ruimtelijke schaal waarop een attribuut van belang is. Om dit in kaart te brengen zijn de vragen gegroepeerd in hoofdstukken op basis van schaalniveau, beginnend bij het schaalniveau van de hele buurt, steeds verder inzoomend tot het niveau van de materialen.

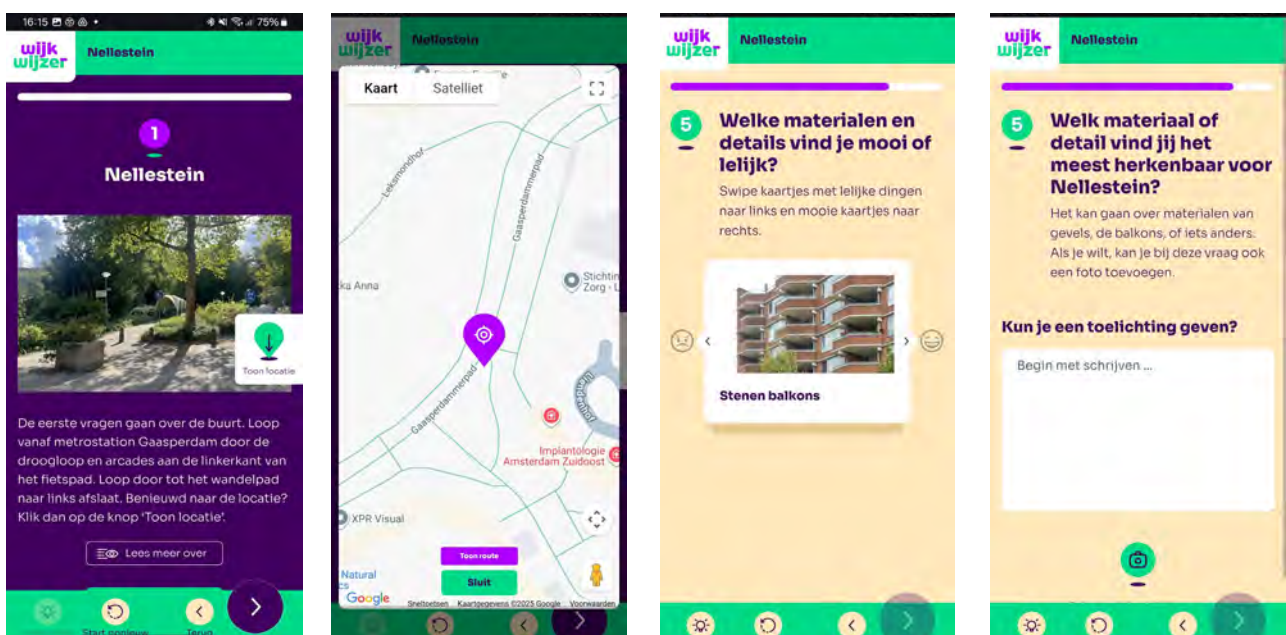
De WijkWijzer is een digitale survey, die onafhankelijk door respondenten (zonder bijzijn van de onderzoeker) wordt ingevuld. Er is voor deze vorm gekozen vanwege het gemak waarmee deze kan worden uitgebreid naar een groter aantal respondenten en andere contexten. Daarnaast biedt een digitale survey de mogelijkheid om een breed scala aan deelnemers te bereiken die vervolgens de vragenlijst op hun eigen tempo en op een voor hen geschikte tijd kunnen invullen (Rea & Parker, 2014).

Figuur 2.1: De heritage cube van Howard.
Bron: Spoormans, 2023.

Gebaseerd op ervaringen met eerdere survey technieken (Spoormans, 2023), zijn er enkele wijzigingen toegepast op de WijkWijzer, gebaseerd op het handboek van Rea & Parker (2014). Zo worden gesloten vragen, die men makkelijk en snel kan invullen, afgewisseld met open vragen, die meer tijd kosten om in te vullen. Deze gesloten vragen kunnen een 'swipe' vraag zijn (zie Figuur 2.2), waarbij de respondent kaartjes met foto's naar links (negatief) of rechts (positief) veegt. Daarnaast kan een gesloten vraag ook een optie-vraag zijn, waarbij de respondent termen uit een lijst kan kiezen die het beste de kwaliteiten van de buurt of woning beschrijven. Deze kunnen in een lijst met positieve of negatieve kenmerken worden gezet. Hierbij kan de respondent ook eigen termen toevoegen, als hij of zij het gevoel heeft dat deze ontbreken in de lijst. Bij de open vragen is er ook de optie om foto's te verzenden, als de respondent dat fijner vindt dan teksten te typen.

Om meer structuur aan te brengen in de survey, zijn de vragen ingedeeld in hoofdstukken met een bepaald onderwerp, die ook corresponderen met de bovengenoemde schaalniveaus. Per hoofdstuk is er achtergrondinformatie beschikbaar over de geschiedenis en het ontwerp van de buurt. Daarnaast wordt de WijkWijzer gemaakt met een voorziene maximale duur van 15 minuten. De vragen worden zo open en neutraal mogelijk geformuleerd, zodat het antwoord van respondenten niet in een bepaalde richting wordt gestuurd, maar juist de oprechte mening van de respondent reflecteren. Ten slotte wordt de formulering van de vragen gecontroleerd op vaag taalgebruik en een B1 taalniveau, zodat de survey voor de meeste mensen goed te begrijpen is. De WijkWijzer is in het onderzoeksgebied verspreid via brieven en sociale media. Respondenten konden de enquête invullen tussen 2 en 17 november, 2025.

Figuur 2.2: Een selectie van screenshots van de WijkWijzer. Elk hoofdstuk begint met een tekstje met informatie over de buurt en de locatie waar men naartoe moet lopen.

Analyse

De resultaten van de WijkWijzer hebben twee vormen: antwoorden op open en gesloten vragen. De analyse van de gesloten vragen en antwoorden zijn hetzelfde als bij een 'traditionele' enquête. De resultaten worden per vraag en schaalniveau geaggregeerd en geanalyseerd. Bij de gesloten vragen is er ook de mogelijkheid voor respondenten om een eigen antwoord in te vullen wanneer de gewenste optie niet in de vooraf vastgestelde keuzes staat. Deze inzendingen worden apart beoordeeld.

De open vragen worden geclassificeerd in tien attributencategorieën met behulp van een natural language model. Hiervoor is een Nederlands RoBERTa-model gebruikt: RobBERT (Delobelle et al., 2020). De methode voor het categoriseren van erfgoedteksten is gebaseerd op Bai et al. (2021a; b). Het model is getraind met een gelabelde dataset uit eerder onderzoek naar erfgoedattributen van alledaagse woonomgevingen in Nederland (Spoormans, 2023). Het model deelt de open antwoorden van respondenten, of 'quotes', in een top-3 van de meest waarschijnlijke attributencategorieën waar die quote toe behoort. Hierbij is het resultaat wel steeds gecontroleerd om de nauwkeurigheid van het model te controleren.

Uit dit eerdere onderzoek komen ook de 10 attributencategorieën voort die worden gebruikt in dit onderzoek (zie Figuur 2.3). Deze 10 categorieën bieden een brede blik op erfgoed en erfgoedwaarden. Het kunnen zowel tastbare attributen zijn, zoals een gevel of een plein, als 'ontastbare' attributen zoals een evenement of een herinnering. Echter, vaak zijn tastbare en ontastbare attributen met elkaar verbonden, een evenement vindt bijvoorbeeld plaats op een plein, en het onderscheid tussen deze twee is niet altijd eenduidig (Cotte, 2021). De werking van het natural language model is geëvalueerd aan de hand van nauwkeurigheidsscores, F1-scores en confusion-matrices. De classificatie biedt inzicht in de typen onderwerpen die vaak worden genoemd binnen specifieke attributencategorieën. Daarnaast worden de meest genoemde n-grams (woordcombinaties van één, twee of drie woorden) per categorie bekeken en in een netwerk weergegeven (zie sectie 10). Dit geeft inzicht in de meest genoemde steekwoorden binnen de categorieën en in de manier waarop de verschillende attribuuttypes met elkaar verbonden zijn.

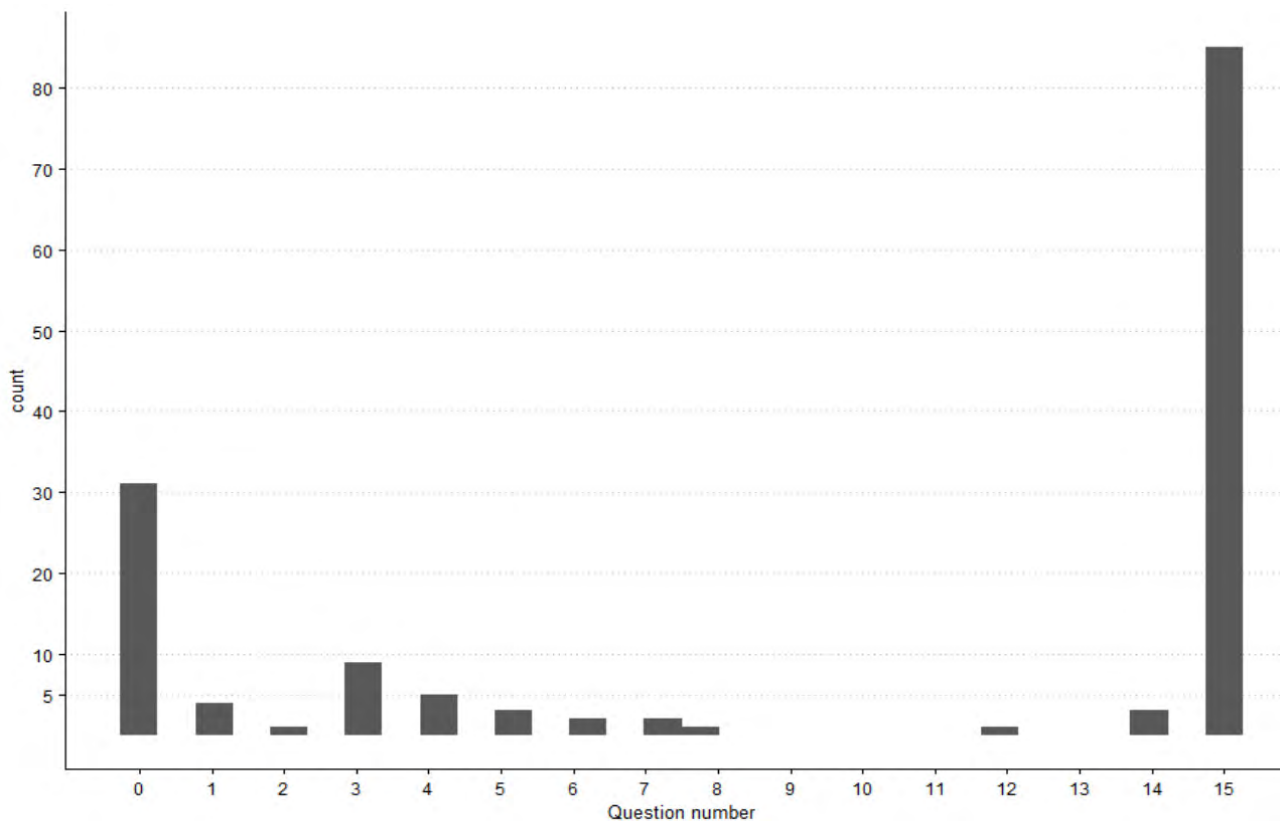
Voor de kwalitatieve analyse worden de sub-attributen in de antwoorden van respondenten geanalyseerd om de belangrijkste attributen te identificeren waaruit de waardering voor de wijk blijkt. Hierbij wordt onderscheid gemaakt tussen een 'meerderheidsvisie'—attributen die door relatief veel respondenten worden genoemd—en een 'minderheidsvisie'—attributen die door slechts enkele respondenten worden benoemd, maar die een afwijkend perspectief bieden. Deze attributen worden besproken, waarna uiteindelijk vier 'buurticonen' van Nellestein worden gekozen. In de selectie van buurticonen zijn verschillende attributen gecombineerd en de selectie is niet zuiver kwantitatief. Het zijn thema's die vaak naar voren komen in de antwoorden en tegelijkertijd kenmerkende attributen van Nellestein vormen. Op deze manier beoogt dit rapport een samenhangend beeld te schetsen van hoe respondenten de erfgoedattributen in Nellestein zien.

Verhaal	intangible < > tangible	narratieven, herinneringen, verhalen, geschiedenis
Identiteit		herkenbaar/typerend voor bijv. verschijning, geschiedenis, bewonersgroep(en)
Collectiviteit		sociale contacten, gedeelde activiteiten
Activiteit		activiteiten, evenementen, gebruik
Verschijsing		esthetiek, materiaalgebruik, onderhoud, visuele elementen
Comfort		gebruikerservaringen, woonplezier en -comfort, binnenklimaat
Ruimte		(relatie tussen) fysieke en perceptuele ruimtelijke eigenschappen
Infrastructuur		logistieke inrichting, routes, specifiek grondgebruik
Locatie		specifieke plekken
Object		voorwerp, component

Figuur 2.3: Beschrijving van de 10 attribootcategorieën. Figuur door auteur.

3. Respondenten

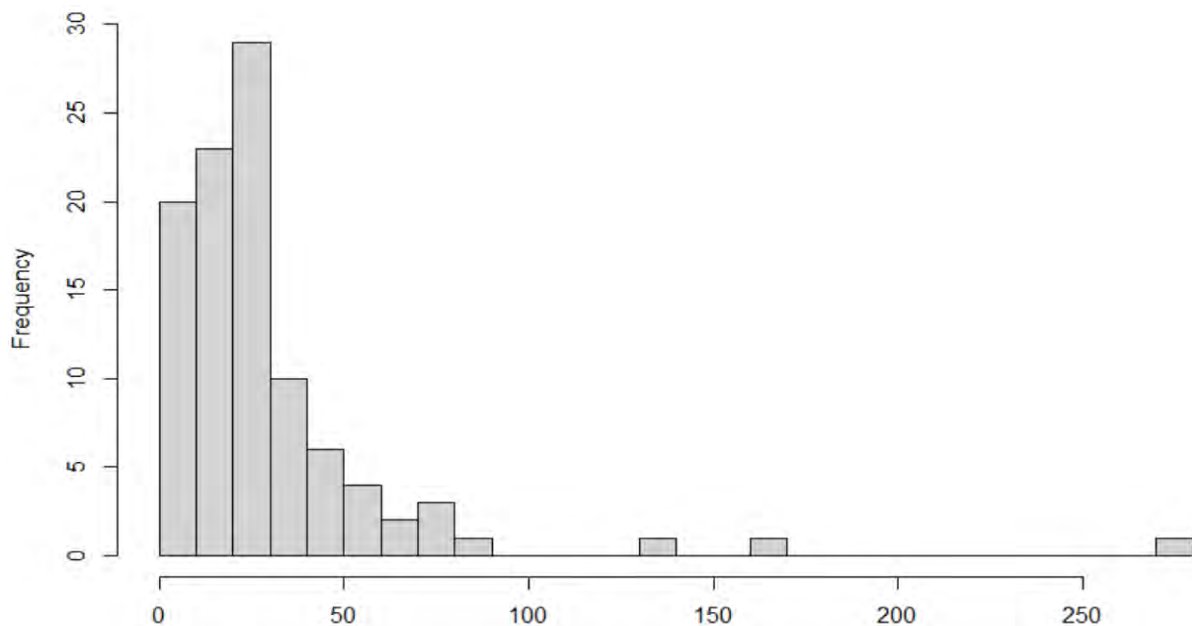
Van de 147 mensen die de enquête hebben geopend, hebben 122 ten minste één vraag beantwoord. Van deze 122 respondenten voltooiden 91 de volledige enquête, terwijl 31 mensen eerder stopten (Figuur 3.1). De onderstaande figuur toont de laatst-beantwoorde vraag van respondenten. De meeste mensen zijn ofwel niet begonnen met de enquête en stopten bij vraag 0, of ze voltooiden de complete enquête en stopten bij vraag 14 of 15 (vraag 15 is optioneel). In totaal zijn er 778 'quotes' als antwoorden op de open vragen ingezonden.

Figuur 3.1: Het aantal respondenten (y-as) per laatst-beantwoorde vraag (x-as)

Gemiddeld deden respondenten er ca. 30 minuten over om de enquête te voltooien. De snelste respondent deed er 2,9 minuten over. De langzaamste respondent had maar liefst 273 minuten nodig om de enquête te voltooien (Figuur 3.2). Deze hoge uitschieter is waarschijnlijk een foutieve waarde, waarbij een respondent de vragenlijst langere tijd open heeft laten staan zonder er actief in te vullen, aangezien deze ver van de tijden van andere respondenten afligt. Zoals ook blijkt uit Figuur 3.2 hadden de meeste respondenten 30 minuten of minder nodig om de vragenlijst in te vullen.

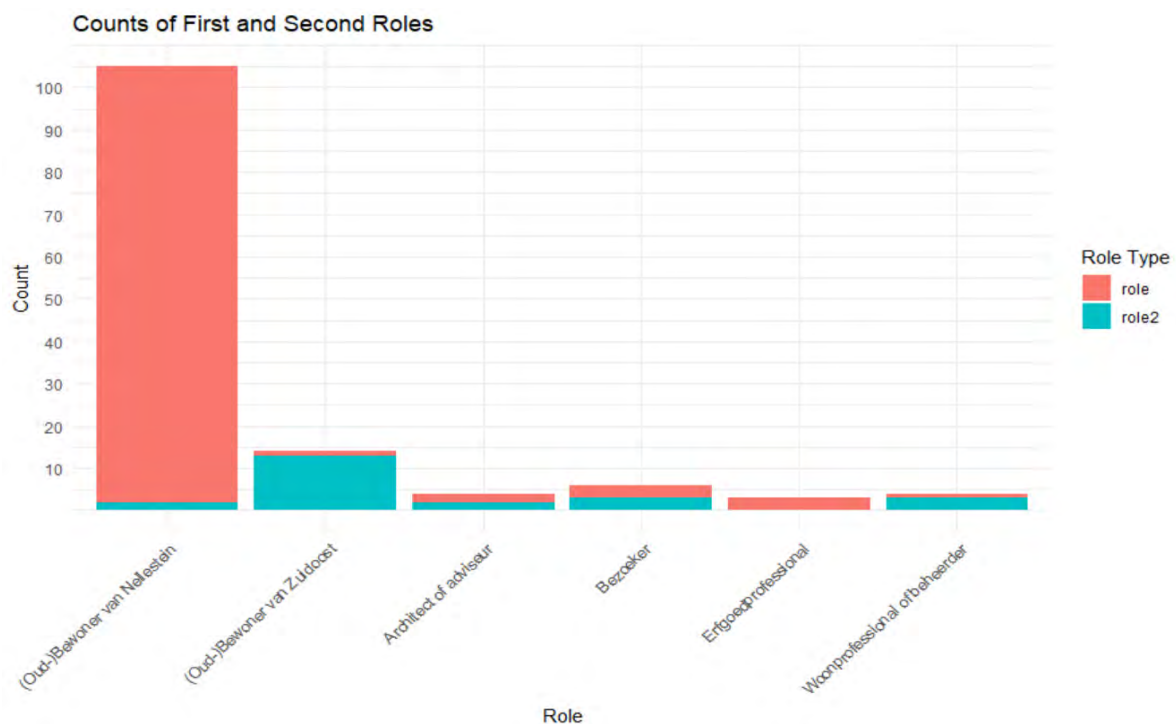
Een deel van de het digitaal uitzetten van de WijkWijzer is dat het niet controleerbaar is of respondenten daadwerkelijk de wandeling door de buurt hebben gemaakt tijdens het beantwoorden van de vragen. De snelheid waarmee sommige respondenten de vragenlijst hebben voltooid, suggereert dat niet iedereen de wandeling heeft uitgevoerd. Anderzijds is het wandelen voor bewoners die de wijk zeer goed kennen niet essentieel voor het goed beantwoorden van de vragen. Daarnaast is het niet mogelijk om te verifiëren of de vragen door iedereen goed zijn begrepen.

Figuur 3.2: Histogram met de verdeling van de respondenten over de hoeveelheid benodigde minuten om de enquête te voltooien.

Rollen

In lijn met onze verwachtingen en opzet van de verspreiding is de meest voorkomende rol '(Oud)bewoner van Nellestein' (Figuur 3.3). Het aantal mensen dat zichzelf omschrijft als professional op het gebied van erfgoed, de gebouwde omgeving of architectuur als eerste of tweede rol is beperkt (10), wat erop wijst dat de meeste mensen die de enquête invulden geen professionele relatie met deze wijk hebben. De categorie 'anders' is door drie respondenten ingevuld om afwijkende rollen aan te geven. Eén iemand had als rol "bewoner, huismeester en installateur". Deze is bij 'bewoner' en bij 'woonprofessional' gevoegd. Twee personen noemde bij 'anders' een rol bij een (lokale) vereniging of organisatie.

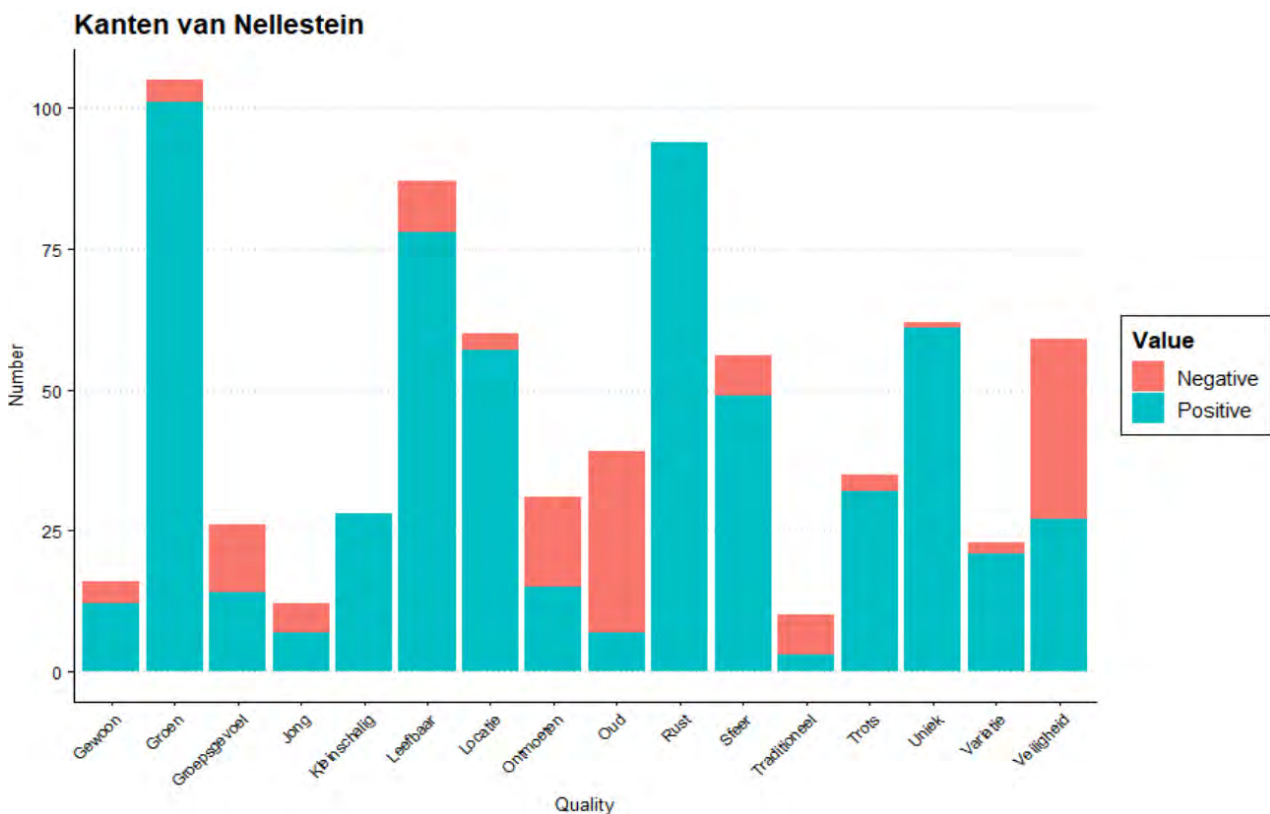

Figuur 3.3: Aantal respondenten per rol. Respondenten konden maximaal 2 rollen aangeven. De rode staafdiagrammen laten de primaire rol zien, de blauwe staafdiagrammen de secundaire rol.

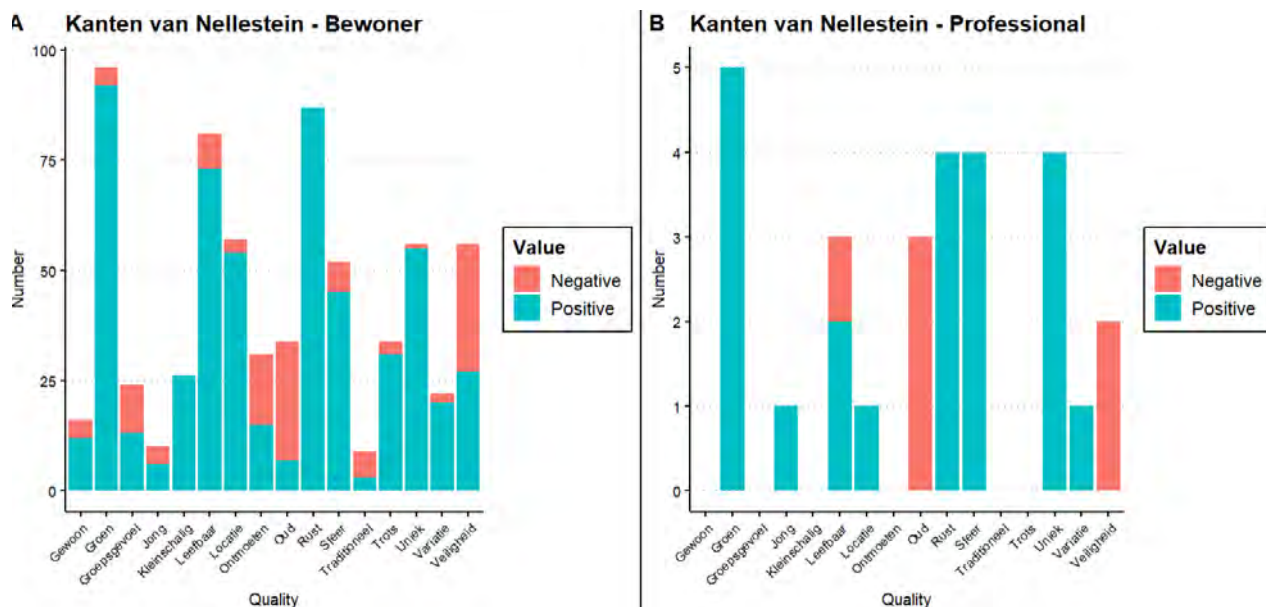
4. Nellestein – De buurt

Kanten van Nellestein

De onderstaande grafieken (Figuur 4.1, 4.2) tonen de antwoorden op de eerste vraag: 'Welke woorden passen bij de goede en slechte kanten van Nellestein?'. Hierbij vallen een aantal aspecten op. Veelgenoemde en overwegend positief beoordeelde aspecten van de buurt zijn 'groen', 'leefbaar' en 'rust'. Het is duidelijk dat dit door het overgrote deel van de deelnemers als kwaliteiten van de buurt worden gezien. Een kleiner, maar nog steeds aanzienlijk deel van de respondenten noemt daarnaast ook 'locatie', 'sfeer' en 'uniek' als goede kanten van de buurt. Opvallend is dat zowel stedenbouwkundige ('groen', 'locatie'), sociale ('sfeer', 'rust') als meer cultuur-historische of identiteit aspecten ('uniek') worden benoemd in de positieve zin. Evident is dat de kwaliteiten van Nellestein worden gewaardeerd op meerdere terreinen. Dit is ook weerspiegeld in de hoge waardering voor de overkoepelende eigenschap 'leefbaarheid'. Een relatief negatief beoordeelde eigenschap van Nellestein is 'veiligheid' en (hoewel iets minder vaak genoemd) 'oud'. Hier wordt in meer detail op ingegaan in hoofdstuk 5 en 7.

Figuur 4.1: Hoeveelheid en waardering van antwoordopties op de vraag: Welke woorden passen bij de goede en slechte kanten van Nellestein?

Figuur 4.2: Hoeveelheid en waardering van de antwoorden, gesplitst op basis van rol.

Naast de resultaten van de vooraf ingestelde opties, werden er ook 54 extra antwoorden ingediend door respondenten, 16 positief en 38 negatief (zie Tabel 4.1 hieronder). Hier komen vier additionele attributen naar voren. Twee kwaliteiten: een autovrije wijk en de mooie architectuur, en twee negatieve aspecten: een ontoereikend voorzieningenniveau en de staat van het onderhoud. Dit duidt erop dat ook deze kenmerken een rol spelen in Nellestein, naast de hierboven genoemde aspecten.

Dit hoofdstuk bevat de resultaten op het schaalniveau van de ruimte rond de woning en de entree. De antwoorden op de gesloten vragen zijn weergegeven in de onderstaande grafieken (Figuur 6.1 en 6.2) en Tabel 6.1. Deze tonen de antwoorden op de vragen 'Wat vind je goed of slecht aan de ruimte rond de woningen?' (waarbij Tabel 6.1 de ingezonden antwoorden van de respondenten bevat) en 'Wat vind je van deze dingen rondom de woningen?'. De antwoorden op de open vraag 'Wat valt je het meest op aan de ruimte rond de woningen?' zijn weergegeven in Tabel 6.2. Deze antwoorden zijn samengevoegd tot thema's die vaak voorkomen (meerderheidsvisie) of die juist een afwijkende visie laten zien (minderheidsvisie). Deze thema's zijn samengesteld uit sub-attributen die direct in de open antwoorden zijn genoemd. Deze zijn verder gecategoriseerd aan de hand van de relevante attribuutcategorieën en voorzien van een exemplarische quote ter ondersteuning.

Tabel 4.1: Eigen inzendingen door respondenten bij de vraag.

Positief	Negatief
Autovrij (2x)	Achterhaald
Autovrije wijk	Anoniem
BVN (Bewonersvereniging Nellestein)	Bestrating
Diversiteit	Buurtwinkel/resto
Dorps (2x)	Communicatie met gemeente

Evenementen	Eiland
Garage	Gebrek aan visie
Goede wandel- en fietsomgeving	Geen cultuurplekken
Heel prettig wonen	Geen supermarkt
Heerlijk wonen	Geen voorzieningen
Mooi ontworpen wijk, niet rechttoe rechtaan	Gehorig
Mooie architectuur	Gele trottoirbanden
Oase (2x)	Gevaarlijk om te fietsen
Recreatie	Gevaarlijk om te lopen
Tennisbaan	Goed onderhoud flats (2x)
Verduurzamingsprojecten	Goed onderhoud groen (2x)
	Goed onderhoud sportvelden
	Grote luidruchtige festivals in het park
	Horeca
	Infrastructuur
	Levendigheid (2x)
	Nalatigheid
	Niets (2x)
	Onoverzichtelijk
	Overwoekerde begroeiing van struiken en bomen
	Psychiatrisch instelling als buur
	Rommelig
	Veel autoverkeer, DHL e.d.
	Veel te veel begroeiing
	Veel functionele problemen in de woningen
	Vergrijsd. Weinig aanbod voor jonge mensen.
	Verloedering (2x)
	Versleten
	Verwaarloosd
	Voorzieningen (2x)
	Vuil
	Winkels (2x)
	Wit (2x)

Attributen van Nellestein

Om beter te begrijpen welke attributen respondenten associëren met de wijk, werd hen gevraagd naar hun favoriete plek. De antwoorden kunnen worden samengevat in een aantal attributen, die in Tabel 4.2 worden weergegeven. De meerderheidsvisie bevat attributen die vaak worden genoemd, terwijl de minderheidsvisie juist attributen beschrijft die minder vaak worden genoemd maar wel een afwijkend standpunt bevatten.

Een belangrijk attribuut, wat door veruit de meeste respondenten wordt genoemd als favoriete plek, is de nabijheid van de Gaasperplas en het Gaasperpark. Deze plekken worden gewaardeerd vanwege de rust, het groen, de nabijheid van de natuur, het uitzicht, en de mogelijkheid voor verschillende activiteiten (bijv. wandelen, zitten, zwemmen, barbecueën). Hieraan gerelateerd benoemen meerdere respondenten dat ze niet per se één favoriete plek hebben, maar dat ze waardering hebben voor de vermenging van de woonomgeving met het groen. Zo stelt iemand dat diegene “woont in een park”. Een ander benoemt het “park-gevoel” dat er heerst in de woonwijk. Hierop verdergaand benoemt een respondent dat, in diens optiek, de woonwijk zó vermengd is met het park en de plas dat deze in hetzelfde omgevingsplan zou moeten horen, met bijbehorend onderhoud. Dit reflecteert het idee van ‘wonen in het landschap’ wat aan de basis lag voor het groenontwerpplan voor Nellestein (Monumenten & Archeologie, 2024). Hierbij was het de bedoeling dat het omringende landschap ver in de wijk doordringt. Het uitzicht op het water en het groen wordt vaak benoemd als kwaliteit. Ook dit is terug te voeren naar het ontwerp, door de geknikte vorm van de flats en het hoogwaardige groen hebben veel appartementen een mooi uitzicht. Beschreven in het ontwerpplan is het idee dat door het plaatsen van de hogere flats aan de rand van de buurt zo veel mogelijk bewoners een weids uitzicht op groen en water hebben (Monumenten & Archeologie, 2024). Door de afstand tussen de flats en de hoogte van de flats langs het water is het echter niet zo dat uitzicht op de plas gegarandeerd is. Mensen die behoren tot het deel van de bewoners met dit uitzicht prijzen zichzelf daarmee gelukkig (“[Mijn favoriete plek is] het appartementencomplex waar ik zelf woon. Slechts 32 woningen met uitzicht op de plas”).

Figuur 4.3: De Gaasperplas is samen met het Gaasperpark de favoriete plek van de Nellesteiners. Bron: inzendingen door respondenten.

Naast het park en de plas benoemen veel respondenten een 'eigen' plek als favoriete plek, zoals de eigen woning, balkon, complex of tuin ("Gewoon thuis in mijn eigen woning."). Eigendom speelt een belangrijke rol in de waardering van alledaagse woonwijken, zoals ook gevonden in eerder onderzoek (Spoormans, 2023). Dit kan gaan om juridisch eigendom (koopwoningen), gehuurd eigendom, of 'eigendom door nabijheid' ("mijn appartementencomplex"). Al lijkt de 'eigen' plek wellicht iets arbitrairs vanuit een erfgoed-perspectief, dit is van grote waarde voor alledaags, individueel erfgoed van bewoners. Ook de grootte, het aantal kamers en de ligging van de woningen wordt gewaardeerd door de bewoners en draagt in grote mate bij aan het wooncomfort (zie sectie 7). De voorraad van (destijds) betaalbare, ruime en degelijke woningen met een hoge omgevingskwaliteit, als beter alternatief voor de oude binnenstad of andere plekken in de Bijlmer, bevat op zichzelf ook waarde, in de ogen van respondenten ("Mijn eigen woning, destijds goed betaalbaar, omgeven door groen en een oase van rust.").

Ten slotte worden ook het netwerk van paden en de nutstuinen als favoriete plekken aangeduid. De paden worden gewaardeerd voor hun diversiteit, en de mogelijkheid om lange wandelingen te maken en diverse routes te nemen. Ook de organische opzet van de paden en hun grillige verloop, zoals ook beschreven als uitgangspunt bij het ontwerp van de groenstructuur (Monumenten & Archeologie, 2024), worden herkend door respondenten ("Verdwalen op de natuurlijke kronkelpaadjes in het bos in het park."). Voor zowel de paden als de nutstuinen is ook een sociale functie als ontmoetingsplek bedacht bij het ontwerp (Monumenten & Archeologie, 2024). Ook dit uitgangspunt wordt door enkele bewoners nog steeds gewaardeerd ("Nutstuinen als recreatie en ontmoetingsplek."; "Langs de Gaasperplas. (...) er zijn altijd (water)vogels en er lopen vaak buurtbewoners en andere mensen uit Zuidoost met wie je een praatje kunt maken.").

Figuur 4.4: De Gaasperplas is samen met het Gaasperpark de favoriete plek van de Nellesteiners. Bron: inzendingen door respondenten.

Naast deze kenmerken die door veel mensen worden benoemd, zijn er ook enkele opvallende kenmerken die slechts door enkelen genoemd worden. Zo wordt door enkele bewoners een 'neergang' in de buurt beschreven, wat zowel kan duiden op een neergang in sociale cohesie als in het onderhoud. Zoals ook bleek uit de inzendingen in Tabel 4.1 is een deel van de bewoners niet tevreden met de staat van onderhoud van het groen en de openbare ruimte in de wijk zelf ("[Mijn favoriete plek is het] parkdeel aan de Gaasperplas, de wijk zelf is compleet verloederd door gebrek aan onderhoud en reparatie"). De grote betekenis van het groen en de verbondenheid hiervan met de buurt benadrukt het belang van goed onderhoud. Achterstallig onderhoud en verschraling van publiek groen is een vaker voorkomend probleem bij woonwijken uit deze periode, zo concluderen Quaedflieg & Mooij (2013) en Ubink & Van der Steeg (2011), al zijn er grote verschillen tussen buurten. Volgens hen speelt de organisatie van het beheer van het groen een cruciale rol in het behoud van de kwaliteit ervan, en zou verbetering hiervan een belangrijk onderdeel moeten zijn van eventuele verbeteringsplannen.

Daarnaast worden door enkele respondenten favoriete plekken aangedragen omdat ze daar persoonlijke herinneringen aan hebben. Dit kunnen plekken zijn waar men in een andere levensfase veel gebruik van maakte ("De tennisbaan en het grasveld bij de basisschool omdat ik daar als kind veel gespeeld heb.") of die om een andere reden significant zijn. Het feit dat deze plekken iemands favoriete plek zijn geworden benadrukt hoe persoonlijke ervaringen en herinneringen de blik op erfgoedwaarde in een buurt kunnen veranderen. Omdat deze soort waardering onzichtbaar is voor buitenstaanders, kan herinneringserfgoed worden gezien als een vorm van 'hidden heritage' (Jones et al., 2024).

Figuur 4.5: Ook herinneringserfgoed wordt genoemd. Bron: inzending door respondent, bij antwoord "Het kunstwerk aan het water. Daar hebben we de as van mijn overleden partner uitgestrooid. Wij gingen daar op mooie zomeravonden zwemmen."

Ten slotte noemen enkele bewoners de fijne relatie met buurtbewoners als een kwaliteit van de wijk. Dit varieert van elkaar ontmoeten op straat en een praatje maken tot elkaar helpen. Enkele respondenten beschrijven Nellestein als 'een klein dorp'. Een 'dorpssfeer' kan bijdragen aan een gevoel van eenheid en identiteit van een buurt binnen de bredere context van de stad waar het deel van uitmaakt, en zijn ook gevonden in eerder onderzoek (Koningsberger, 2024; Spoormans, 2023).

Tabel 4.2: Attributen en sub-attributen uit de open antwoorden op het schaalniveau van de buurt.

Attributen	Sub-attributen	Attribuut-categorie	Quote
Meerderheidsvisie			
Gaasperplas	Langs de plas, oever, vlakbij huis, rust, groene sfeer, uitzicht, bankjes, zitten, recreëren, wandelen, zwemmen	Locatie Ruimte Activiteit Comfort	"Chillen op mijn balkonnetje en zwemmen in de plas waar je gewoon in zwemkleding heen kunt lopen." "Het grasveld bij de plas waar je kunt zwemmen is mijn favoriete plek, hier kun je genieten van het groen, lekker zwemmen, BBQ-en, en dat allemaal in "mijn achtertuin" zoals ik het altijd noem"
Gaasperpark	Groen, rust, vroegere floriade, wandelen	Locatie Comfort Activiteit	"De viersprong in het park, bij het naaktstrandje, waar je rechts over het pas aangelegde padje over de waterloop kunt (...) en links zie je dan ook wat hoger een wat verwilderd parkgedeelte terwijl voor je een watergang is met heel veel geboomte en gestruikte. Een heel idyllische plek."
Wonen in een park	Huis als onderdeel van het groen, bebouwing onderdeel van het groen, één geheel met groen en wonen, de natuur die heel dichtbij is, park-gevoel	Ruimte Verschijning	"Mijn favoriete plek in Nellestein: de oever van de Gaasperplas, Nellestein verrijst dan achter je, en je voelt deze wijk is verbonden met een ruime groene en blauwe omgeving." "Voor mij maakt Nellestein onderdeel uit van het totale groengebied binnen Gaasperdam en zouden omgevingsplannen welke zich bezighouden met met name het onderhoud van groenvoorzieningen als maar niet beperkt tot G'Plas en G'park, daar op moeten worden aangepast." "Ik woon in een park." "De wijk is ontzettend groen, het feit dat het autovrij is zorgt voor een duidelijk park-gevoel."
Uitzicht	Vanaf woning, balkon, over Gaasperplas	Ruimte	"Ons balkon, uitzicht over het water." "Mijn eigen heerlijke grote tuin, en het uitzicht op het groen en de moestuintjes."
Eigen plek	Eigen huis, eigen tuin, eigen complex, eigen balkon, uitzicht vanaf balkon en woonkamer	Locatie Identiteit Ruimte	"Vanuit mijn woonkamer heb ik het mooiste uitzicht over de plas."
Paden	Wandelen, uitzicht, pad langs Gaasperplas en in het park, verdwalen, veelheid aan routes	Infrastructuur Activiteit Ruimte	"Verdwalen op de natuurlijke kronkelpaadjes in het bos in het park." "Langs de Gaasperplas lopen en de rust en groene sfeer."

Nutstuinen	Ontmoetingsplek, wandelen	Locatie Collectiviteit Activiteit	"In het algemeen vind ik het vanwege het groen fijn om door de wijk te wandelen. Het gemeenschappelijke tuinen complex van Liendenhof is misschien toch mijn favoriete locatie." "Bankjes aan de Gaasperplas voor mooie natuur. Nutstuinen als recreatie en ontmoetingsplek." "De nutstuinen zijn uniek voor Nellestein."
Minderheidsvisie			
Neergang	Verloedering van de wijk zelf (Nellestein, niet het Gaasperpark of -plas), achterstallig onderhoud, gedrag nieuwe huurders	Collectiviteit Verschijning Comfort	"Ik heb in 3 huizen gewoond, ga ook niet weg maar zie wel de teneergang." "De leefbaarheid in Nellestein holt momenteel achteruit door een nieuwe generatie huurders die er letterlijk een puinhoop van maken. Heel triest om te zien, een wijk met bewoners die al jaren hun ziel en zaligheid in de wijk stoppen wordt verprutst door een aantal figuren."
Herinnerings-erfgoed	Brasa school, grasveld bij basisschool, kunstwerk aan het water	Verhaal Identiteit Locatie	"Ik vind de Brasa school de mooiste plek, omdat ik daar vroeger op gezeten heb (toen het nog de openbare daltonschool Nellesrein heette). Veel mooie herinneringen." "Het kunstwerk aan het water. Daar hebben we de as van mijn overleden partner uitgestrooid. Wij gingen daar op mooie zomeravonden zwemmen."
Burenband	Praatje maken, kennen, helpen, dorps	Collectiviteit Activiteit	"Nellestein is net een klein dorp waar veel mensen elkaar kennen." "Fijne buren die elkaar gedag zeggen en zo nodig hulp verlenen." "Nellestein zou als buurt een voorbeeldfunctie moeten hebben als een buurt hoe het ook kan, ondanks de diversiteit van haar bewoners (wat altijd tot wrijving kan leiden) heb ik in de 15 jaar dat ik er woon nog geen burenruzie mogen aanschouwen die uit de hand liep. Ik denk dat het groene karakter van de buurt en de rust die dat brengt daar mogelijk een grote rol in speelt. De mensen hier lijken gewoon minder gejaagd."

Veranderingen in Nellestein

Om beter te begrijpen welke veranderingen er in de wijk hebben plaatsgevonden en hoe respondenten hierop reflecteren, werd hen gevraagd 'Welke veranderingen in de buurt zijn jou opgevallen sinds je hier kwam wonen?'. De antwoorden kunnen worden samengevat in een aantal attributen, die in Tabel 4.3 worden weergegeven.

Een groot aantal respondenten geeft aan dat de bevolkingssamenstelling in Nellestein over de jaren is veranderd. Hoewel men hiervoor uiteenlopende verklaringen heeft, komt in de meeste reacties naar voren dat de buurt jonger en diverser is geworden. Respondenten beschrijven dat de gemiddelde leeftijd van Nellestein eerst hoger lag, maar dat er meer jonge bewoners en gezinnen zijn komen wonen ("Positief is de instroom van jongere bewoners en de grotere diversiteit."). Tegelijkertijd heeft de buurt tegenwoordig meer culturele diversiteit, wat door meerdere bewoners wordt gezien als een positieve ontwikkeling ("De diversiteit aan bewoners vind ik leuk. Jong en oud en allerlei culturele achtergronden.").

Enkele bewoners zijn van mening dat de nieuwe bewoners minder begaan zijn met de buurt ("De gemiddelde leeftijd lag voorheen hoger en er waren nog veel mensen die via de commissie toestemming hadden gekregen om hier te mogen wonen. Sinds er een gedeelte sociaal verhuurd wordt, merk je dat er mensen zijn komen wonen die wat minder begaan zijn met wat de buurt zo uniek maakt."). Ook geven sommige mensen aan dat het verloop van bewoners hoger is geworden ("De laatste jaren lijkt er veel doorloop van bewoners."; "Ook de doorstroming in de wijk is de laatste jaren sneller als ik kijk naar mijn eigen portiekje.") en dat er minder Nederlands wordt gesproken in de buurt ("Er wonen steeds minder Nederlanders en er wordt steeds minder Nederlands gesproken."). Toch staan de meeste Nellesteiners positief tegenover de diverser samenstelling van de buurt ("In de loop der jaren is Nellestein veelkleuriger geworden, er wonen inmiddels mensen uit alle mogelijke windstreken van de wereld. Voor sommigen lastig, vooral als er geen Nederlands gesproken wordt, maar het is nu meer een afspiegeling van de bewoners van Amsterdam, het is ook verrijkend.").

Ook wordt genoemd dat de mix van sociale huur, vrije huur en koopwoningen sterk is veranderd. Interessant is dat hierover meerdere, soms tegenstrijdige, verhalen bestaan: waar de een stelt dat er altijd veel (sociale) huur was en dat juist de komst van meer koopwoningen tot grotere verschillen tussen bewoners heeft geleid, benadrukt een ander dat er juist méér sociale huur is toegevoegd, waardoor er bewoners uit noodzaak naar Nellestein zijn verhuisd die minder binding met de buurt voelen.

Veel bewoners benoemen dat de staat van de openbare ruimte is veranderd, waarbij met name de groenvoorziening en verloedering (met name door meer afval op straat) ter sprake komen. Verschillende respondenten geven aan dat het groen te weinig wordt onderhouden: paden en plantsoenen raken hierdoor overwoekerd en bomen worden niet gesnoeid ("Groen werd eerst goed onderhouden. Nu wordt door veel minder onderhoud veel overwoekerd."). Andere bewoners zijn juist tevreden over de groenvoorziening, waarbij oude bomen zorgvuldig worden vervangen, en waar het groen over de jaren volwassen is geworden ("Al het groen is weelderig geworden.").

*"Toen ik hier kwam wonen was het omzoomd door hoge populieren.
Heerlijk dat ruisen van die bomen... maar door stormen en andere
oorzaken verdwenen er steeds meer populieren, omgewaaid of gekapt. Dat
vond ik erg. Een paar jaar geleden zijn daar jonge eiken voor in de plaats
gekomen. Die doen het heel goed. En nu kijk ik met welgevallen naar de
flinke eikenbomen met hun verkleurende herfsttooi."*

Daarnaast worden afval, grofvuil en graffiti genoemd als nieuwe elementen die het straatbeeld verstoren. De impact van de veranderingen op het woongenot verschilt. Voor sommige bewoners vormen deze ontwikkelingen een bron van frustratie ("Het woongenot gaat achteruit. Meer vandalisme, meer afval op straat, meer overlast door popfestivals."). Anderen erkennen de veranderingen, maar ervaren geen directe aantasting van hun woongenot ("Ik woon er zo'n 35 jaar. Zie vaker grofvuil op niet aangegeven plaats/tijd. Maar het is niet zo dat het m'n woonplezier verstoort."; "Er is ook wel wat meer graffiti dan vroeger maar dat wordt altijd snel verwijderd."). Verder geven meerdere bewoners aan dat het aantal voorzieningen in de wijk is afgenomen, waarbij met name de kleine supermarkt en de buurtkamer wordt gemist ("Het is jammer dat de buurtsuper sinds 2000 niet meer functioneert en dat de (eerste) patatkraam weg moest rond 2005.

Een klein winkeltje met snackbar zou fijn zijn.”). In een vergelijkend onderzoek in waardering voor de woonomgeving in bloemkoolwijken van Quaedflieg & Mooij (2013) blijkt dat een belangrijke waarderingsfactor voortkomt uit het relatief hoge voorzieningenniveau. Hieruit zou kunnen volgen dat afname van deze voorzieningen ook een negatief effect kan hebben op de waardering van de wijk in het algemeen.

Verder wordt door meerdere bewoners benoemd dat het autoverkeer in de wijk is toegenomen (ook beschreven in Kalt, 2019), met name van bestelbusjes, maar ook van fietsen in de drooglopen. Daarnaast is er enige spanning rondom parkeren, nu de parkeerplekken en garages steeds voller staan. Enkele bewoners geven aan dat de huidige parkeerpraktijk botst met de oorspronkelijke opzet van de buurt, waarin het autovrije karakter en duidelijke regels voor laden, lossen en parkeren centraal stonden (“De hoeveelheid fietsen en andere vervoermiddelen in de “drooglopen”. De hoeveelheid busjes die in deze autovrije wijk rijdt. Vooral pakjes bezorgers.”). Volgens sommige respondenten houden bezoekers zich niet aan deze regels (“Je mocht eerder ook een uur blijven staan, nu alleen laden en lossen. Tegelijk wordt er niet gehandhaafd als er auto’s toch wel een hele nacht geparkeerd staan bij een woonblok en de boel blokkeren. Echt waardeloos systeem.”). Eén respondent biedt een perspectief vanuit de mensen die werken (in plaats van wonen) in Nellestein. Deze persoon geeft aan dat werklieden ook hinder ondervinden aan het gebrek aan parkeerruimte voor bedrijfsauto’s voor onderhoud en werkzaamheden. Het autovrije karakter van de wijk is zo compleet uitgevoerd dat er geen plekken zijn voor werklieden, bezorgers, onderhouders en anderen die met een auto ter plekke moeten zijn, waardoor ze genoodzaakt zijn te parkeren op plekken waar het bewoners hindert. Dit wordt ook door een enkele bewoner benoemd (“Er mist ruimte voor de busjes van bezorgdiensten en werklui; sommige straten hebben een laad en losplek of de straat is zo opgezet dat er ruimte is om even stil te staan, maar de meeste straten hebben dat niet.”)

“Als eigenaar van een loodgietersbedrijf doen wij werkzaamheden op heel Nellestein [...]. Wij hebben dagelijks minstens 3 werknemers aan de gang op Nellestein. Wat ik jammer vind is dat er geen inhammen zijn gemaakt om de bedrijfsauto’s te plaatsen om onze werkzaamheden uit te kunnen voeren zodat we niet op het fietspad of voetpad hoeven te parkeren. Ook geldt dit voor verhuishagens en bezorgers die amper hun voertuig kunnen parkeren zonder daarvoor in de weg te staan voor anderen [...]. Ook hier vinden de bewoners en wij vaak hinder.”

Parkeerproblematiek is een breder probleem binnen wijken uit deze bouwperiode (Quaedflieg & Mooij, 2013; Ubink & Van der Steeg, 2011). Een deel hiervan komt voort uit het toegenomen aantal bestelbusjes en het veranderde autobezit; mensen hebben vaker meerdere auto’s, en de auto’s zijn groter dan toen deze wijken werden gebouwd. Daarnaast werd er geëxperimenteerd met nieuwe parkeeroplossingen, waarbij de auto ver van de woning werd geparkeerd (Oosterhof, 2018; Ubink & Van der Steeg, 2011).

Een deel van de respondenten benoemen de toename van het aantal festivals en recreatieve bezoekers in het Gaasperpark en Gaasperplas. Hier zijn zij unaniem over de overlast, drukte en schade aan de natuur die dit veroorzaakt (“Extreem veel drukker met bv recreanten. Aanpassingen aan bv het openbaar groen waardoor het gebied “toegankelijker” is geworden. Natuur lijkt hier het onderspit te delven.”).

Bovendien geeft een aantal respondenten aan dat ze dit ervaren als top-down georganiseerd/ besloten door de gemeente ("Nu de plannen om het park daarop in te richten: brede wegen voor zwaar verkeer bijv."; "Ook de gemeente doet al jaren veel moeite om bewoners uit heel Zuidoost naar de Gaasperplas te krijgen en routes door Nellestein bekend te maken. Hierdoor is het prettige besloten karakter van de wijk veranderd.").

Ten slotte wordt een laatste ontwikkeling benoemd door enkele respondenten die aangeven dat ze een verandering zien in de mate waarin ze zich onveiliger voelen in de buurt. Dit resoneert ook met het relatief hoge aantal mensen dat de veiligheid negatief beoordeelde in de gesloten vraag over de buurt (Figuur 4.1). Deze ervaringen worden echter aan uiteenlopende oorzaken gekoppeld, variërend van inbraken en dichte begroeiing tot minder sociale controle, meer verloop in de buurt en geweldsincidenten. Er is geen eenduidige verklaring voor dit gevoel van verminderde veiligheid.

Tabel 4.3: Attributen en sub-attributen uit de open antwoorden op de vraag naar veranderingen in de buurt.

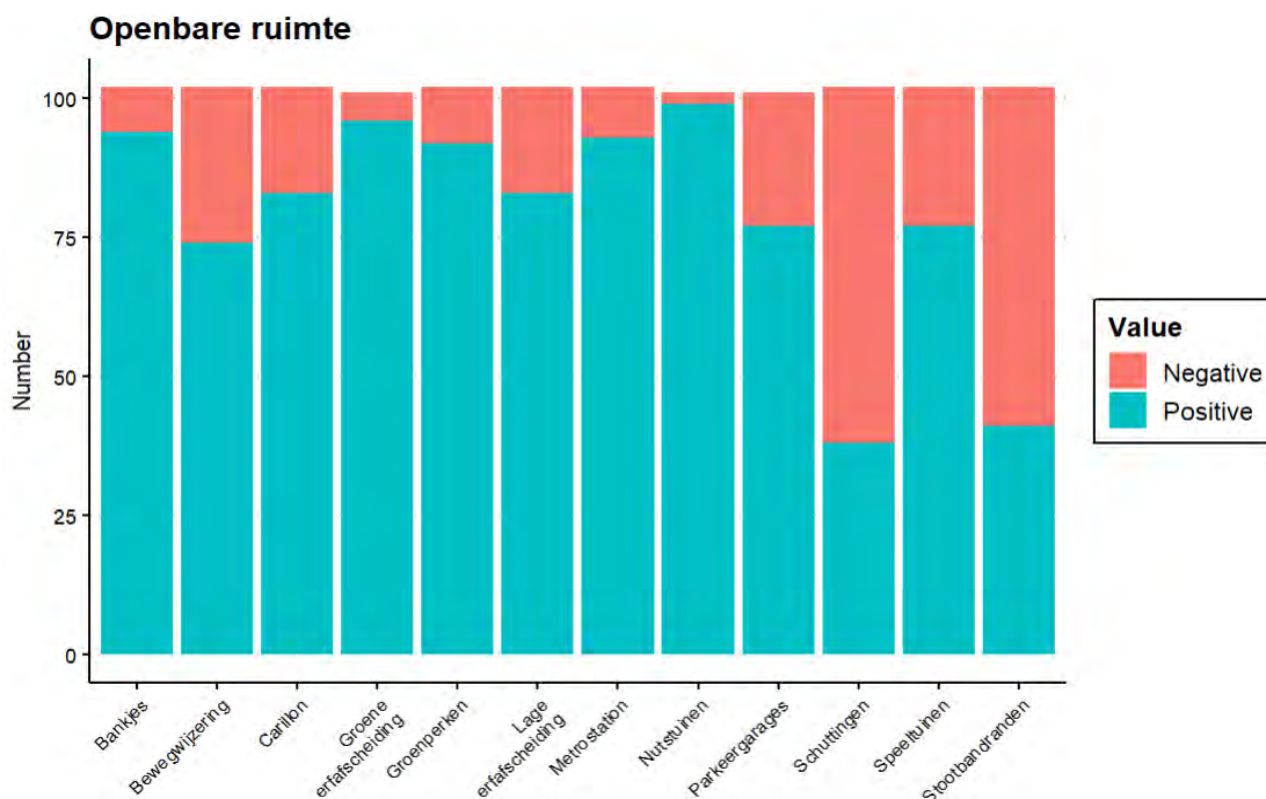
Attributen	Sub-attributen	Attribuut-categorie	Quote
Meerderheidsvisie			
Bewoners-samenstelling	Verjonging, verandering samenstelling sociale/ privé-huur en koop, meer verloop, anoniemer, meer culturele diversiteit, minder Nederlandstalig, afspiegeling van Amsterdam, verrijkend, minder Wbegaan met de buurt	Collectiviteit Identiteit Verhaal	"Gelukkig steeds meer jonge gezinnen. Het leek eerst een bejaardenwijk." "In de loop der jaren is Nellestein veelkleuriger geworden, er wonen inmiddels mensen uit alle mogelijke windstreken van de wereld. Voor sommigen lastig, vooral als er geen Nederlands gesproken wordt, maar het is nu meer een afspiegeling van de bewoners van Amsterdam, het is ook verrijkend." "Ook de doorstroming in de wijk is de laatste jaren sneller als ik kijk naar mijn eigen portiekie." "Toen wij hier kwamen wonen was de wijk in eigendom van het ABP en het beheer werd gedaan door De Boer, Den Hartog, Hoofd en die zagen streng toe op het handhaven van regels en netheid. Sinds het verkopen van deze wijk aan diverse huisjesmelkers is dat bergafwaarts gegaan. In den beginne hadden wij een huismeester die de hele dag door de wijk liep en aan de ongerechtigheden die hij constateerde werd actie op ondernomen. Dat is wel veranderd en brengt 'verloedering' met zich mee."
Verloedering	Afval op straat, graffiti, achterstallig onderhoud, te weinig groenbeheer, overwoekering	Comfort Verschijning	"Ik woon er sinds 2002, sinds toen is het wonen er eigenlijk steeds leuker en groener geworden door de groei van de beplantingen en de bomen. Door gekapte bomen en grote keien tegen (illegaal) parkeren te gebruiken blijven deze maatregelen natuurlijk aanvoelen. Er is ook wel wat meer graffiti dan vroeger maar dat wordt altijd snel verwijderd." "Enorme verloedering waar de gemeente voor verantwoordelijk is. Vrijwel geen groenonderhoud, brandnetels en bramen groeien door zitbankjes heen, zeer slecht snoeibeleid, bij de glas-en papiercontainer op Leksmondplein wordt allerlei troep gedumpt en pas wanneer er meerdere meldingen worden gedaan wordt het opgeruimd."

Verkeer in de buurt	Bestelbussen, fietsen, autoverkeer, parkeervoorzieningen	Ruimte Infrastructuur	"Ik woon er sinds 2002, sinds toen is het wonen er eigenlijk steeds leuker en groener geworden door de groei van de beplantingen en de bomen. Door gekapte bomen en grote keien tegen (illegaal) parkeren te gebruiken blijven deze maatregelen natuurlijk aanvoelen. Er is ook wel wat meer graffiti dan vroeger maar dat wordt altijd snel verwijderd." "Enorme verloedering waar de gemeente voor verantwoordelijk is. Vrijwel geen groenonderhoud, brandnetels en bramen groeien door zitbankjes heen, zeer slecht snoeibeleid, bij de glas-en papiercontainer op Leksmondplein wordt allerlei troep gedumpt en pas wanneer er meerdere meldingen worden gedaan wordt het opgeruimd."
Voorzieningen	Winkelvoorzieningen, buurtkamer	Infrastructuur	"De supermarkt die weg is en wat een verpauperd gebouw is geworden, zonde. De nutsruimte dus er was en wat nu een peuteropvang is, jammer."
'Festivalisering'	Geluidsoverlast, schade aan natuur, drukte, top-down	Activiteiten Comfort Verschijning	"Ook de gemeente doet al jaren veel moeite om bewoners uit heel Zuidoost naar de Gaasperplas te krijgen en routes door Nellestein bekend te maken. Hierdoor is het prettige besloten karakter van de wijk veranderd." "De festivals! En dat valt zeer negatief op. Nu de plannen om het park daarop in te richten: brede wegen voor zwaar verkeer bijv." "Extreem veel drukker met bv recreanten. Aanpassingen aan bv het openbaar groen waardoor het gebied "toegankelijker" is geworden. Natuur lijkt hier het onderspit te delven."
Onveiligheid	Begroeiing, minder sociale controle, inbraken, geweldsincidenten, hoog verloop	Comfort	"Het is heel onveilig geworden, ik durf 's avonds niet een wandeling te doen, geen sociale controle." "Toen ik Nellestein leerde kennen had elk gebouw een conciërge en een tuinman/plantsoenendienst. Dat is allemaal wegbezuinigd waardoor er verloedering is. De straten vervuilende het groen wordt niet gesnoeid. Daardoor neemt het veiligheidsgevoel af. Overal ligt vuilnis en oud hout onkruid groeit 2 meter hoog."

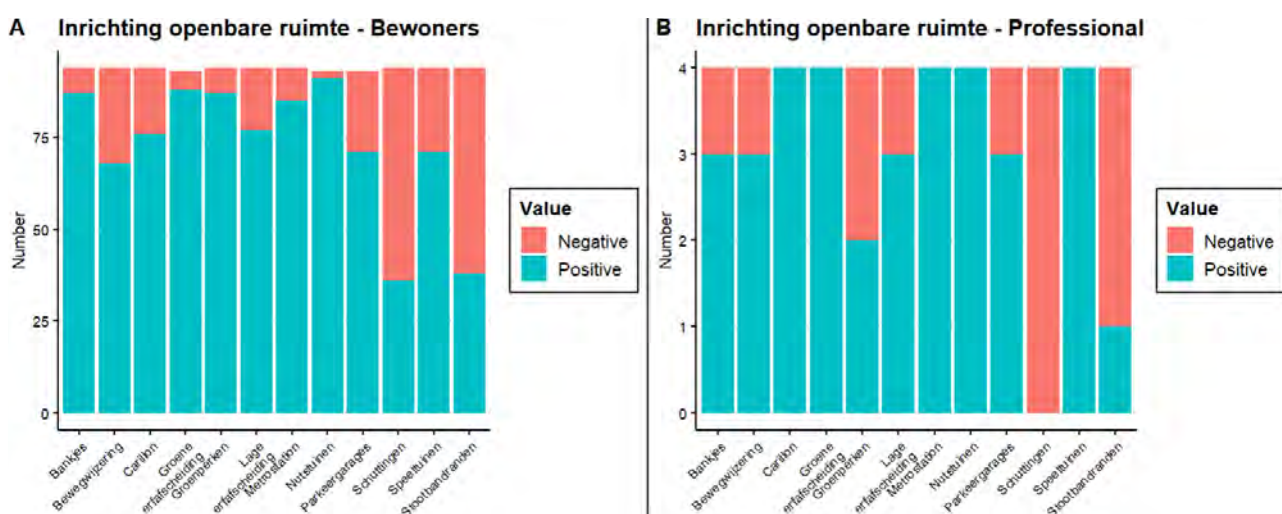
5. De openbare ruimte - Groene en collectieve omgeving

Waardering van de inrichting van de openbare ruimte

De grafieken hieronder (Figuur 5.1 en 5.2) tonen de antwoorden op de vraag "Wat vind je van deze dingen in de openbare ruimte?". De antwoorden zijn overwegend positief. Groene elementen en bankjes worden het meest gewaardeerd. Ook voorzieningen (parkeergarages, bewegwijzering, speeltuinen) worden door driekwart van de respondenten positief beoordeeld. Later toegevoegde elementen, gele stootbanden en schuttingen, worden een stuk minder gewaardeerd.

Figuur 5.1: Antwoorden op de swipe vraag: Wat vind je van deze dingen in de openbare ruimte?

Figuur 5.2: Antwoorden op de swipe vraag, gesplitst naar rol.

Attributen van de openbare ruimte

De enquête informeerde vervolgens via de vraag “Waarvoor is de openbare ruimte voor jou het belangrijkste?” naar de belangrijkste functie van de openbare ruimte (Tabel 5.1). Voor veel respondenten is de aanwezigheid van groen in de omgeving één van de belangrijkste functies van de openbare ruimte. Hierbinnen zijn er mensen die het groen waarderen voor het ondernemen van andere activiteiten, zoals wandelen, fietsen, picknicken, zwemmen. Ook zijn er respondenten die de groene openbare ruimte waarderen voor het geven van rust en een mogelijkheid tot ontspanning, het achterlaten van stress en het kunnen ‘uitwaaien’ (“Inspiratie en verbinding. werklevens loslaten. Rust, ruimte, gemeenschappelijk gevoel, creativiteit, mogelijkheden om naar buiten te gaan, te zijn, ontmoeting, bezoek ontvangen.”). Hierbij is de beschikbare ruimte een belangrijk onderdeel, waarbij genoeg afstand tussen bebouwing en tot andere mensen een rol speelt (“leefbaarheid, zuurstof, wandelen, afstand tussen de flats, zon.”).

“Het is een heerlijke plek om een wandeling te maken, een frisse neus te halen en het verstand op nul te zetten. De verschillende paden, de rust en het groen lenen zich daar uitstekend voor.”

Voor een andere groep respondenten is met name de verbinding met de natuur een belangrijk onderdeel van de groene functie van de openbare ruimte. Zo beschrijven mensen dat ze genieten van de biodiversiteit in de buurt (“Het groen met veel variatie in planten, bomen en vogels.”) of van het voorbijgaan van de jaargetijden (“Uitzicht, genieten van vogels en vogelgeluiden, het kleuren van de bomen met de verschillende jaargetijden.”).

Veiligheid kwam opvallend vaak naar voren in de antwoorden. Respondenten geven aan dat dit voor hen een belangrijke eigenschap van de openbare ruimte is. Hierbij is er een onderscheid te maken tussen verkeersveiligheid (“overzichtelijkheid zodat ik verkeersveilig kan fietsen en lopen door de wijk.”), en een onveilig gevoel door beperkt zicht (“Geeft adem en rust. Bij ruime zichtlijnen voel ik me erg veilig.”) of duisternis (“Ruimte en licht en mooie plantsoenen zorgt voor veilig gevoel. Nu voelt het niet veilig.”). Bij sommige respondenten vertaalt zich dit door in ontevredenheid over het onderhoud van het groen of de mate van verlichting. In de factsheet van Gemeente Amsterdam blijkt dat stadsdeel Zuidoost relatief lager scoort bij het veiligheidsgevoel 's avonds onder inwoners, waarbij Nellestein een 6,8 scoort (net iets hoger dan de 6,7 voor Gaasperdam). Hierbij gaat het om het gevoel van onveiligheid. Bij ervaren overlast door criminaliteit scoort stadsdeel Zuidoost ook relatief laag (6,4), maar Nellestein juist relatief hoog (7,4) vergeleken met de rest van Amsterdam (6,7) (Stadsdeel Zuidoost, 2024).

Een andere veel genoemde functie van de openbare ruimte is als ontmoetingsplek voor burens en vrienden. Attributen die hierbij belangrijk zijn, zijn o.a. bankjes, nutstuinen, het carillon en de speelplaatsen. Ook worden gezamenlijke activiteiten genoemd, zoals afval prikken, spelen en een praatje maken (“Zelf prik ik met wat burens in de buurt. Dat is wel noodzakelijk, maar ook leuk met elkaar groepsgevoel.”).

*Figuur 5.3: De openbare ruimte in Nellestein is zeer divers, met o.a. nutstuinen, drooglopen en speeltuinen.
Bron: auteur.*

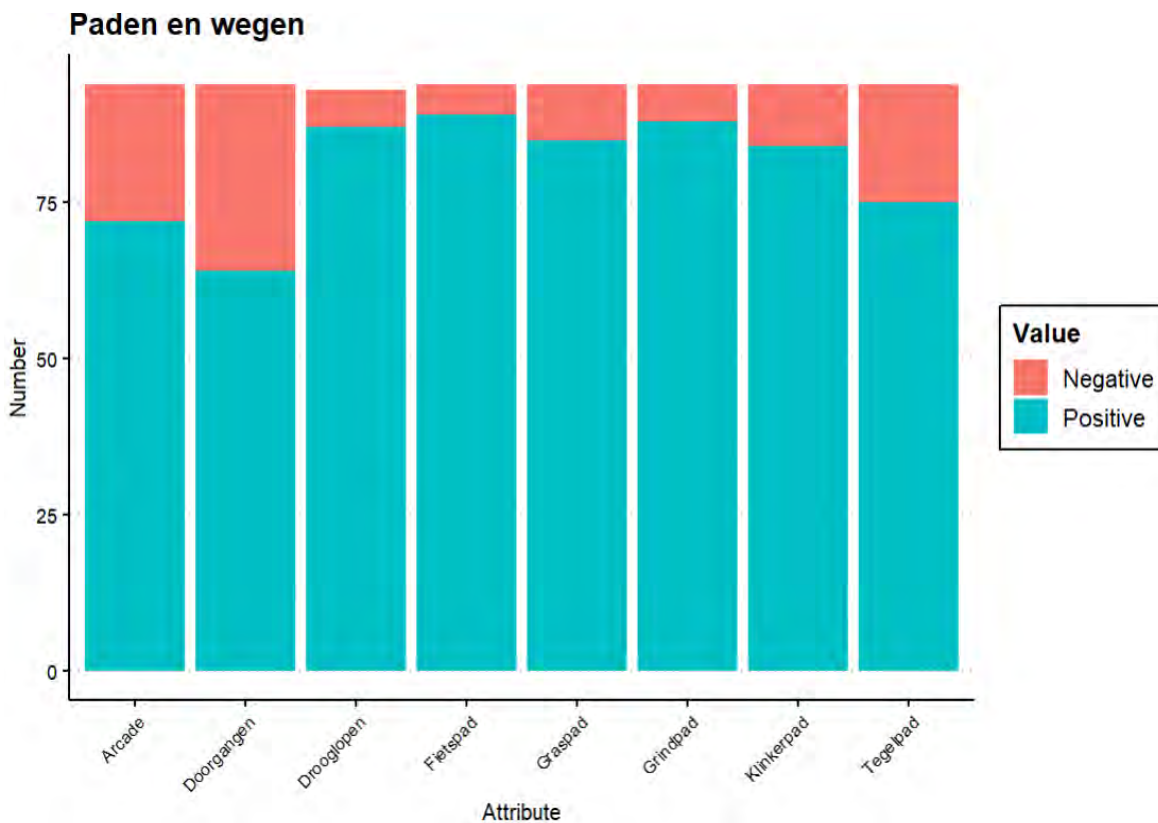
Tabel 5.1: Attributen en sub-attributen op het schaalniveau van de openbare ruimte

Attributen	Sub-attributen	Attribuut-categorie	Quote
Meerderheidsvisie			
Natuur ervaring	Groen, vogels, vogelgeluiden, variatie in bomen, groen, dieren, verbinding met natuur, Wautovrij, voorbijgaan seizoenen	Activiteit Comfort	"Het groen met veel variatie in planten, bomen en vogels." "Ontspanning, verbinding met de natuur."
Ontspannen	Relaxen, verstand op 0, rust	Activiteit	"Ontspanning en recreatie. Een plek van rust."
Wandelen	Door park, over verschillende paden, met hond, autovrij	Activiteit Infrastructuur	"Daarnaast meander je er door een buurt die groen is van opzet, en ga je ook van a naar b. het groen is niet altijd even goed onderhouden."
Veiligheid	Autovrij, begroeiing, avond	Comfort	"Recreatie en rust, dus vooral groen (wel met zicht voor de veiligheid). Bijvoorbeeld 's avonds lopen van garage naar huis vind ik een beetje eng, omdat er teveel begroeiing is." "Qua veiligheid moet alles meer open zijn."

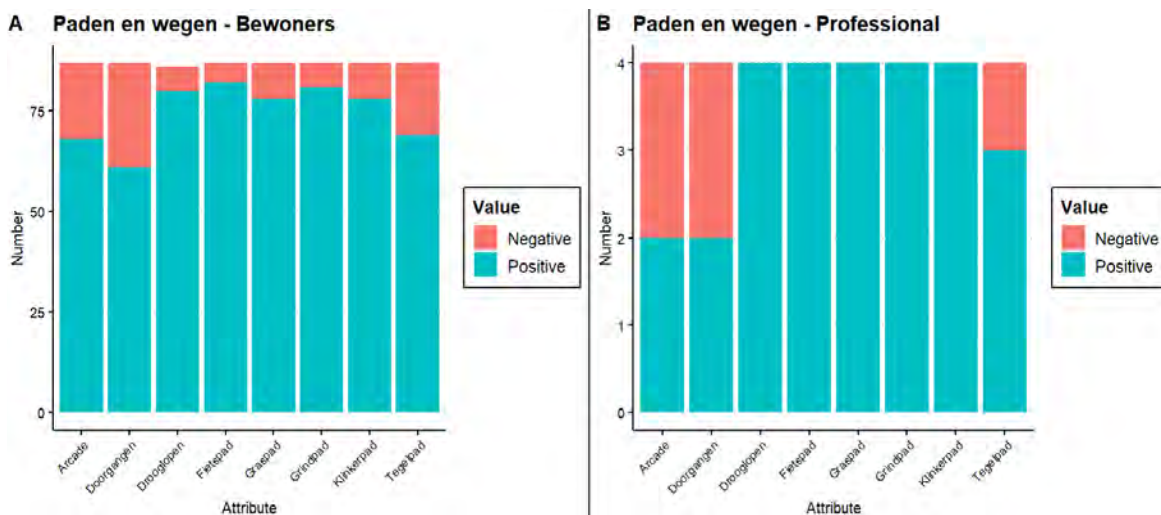
Ontmoeten	Buren ontmoeten, afval prikken, bankjes, groepsgevoel, spelen	Activiteit Collectiviteit	"Er verdwijnt te veel natuur. Er moet zoveel mogelijk groen blijven. Maar vooral omdat het de buffer tussen studenten complex en rustige woonwijk is." "Ruimte tussen huizen, mensen en dingen. Zorgt voor een zekere afstand en daarmee voor privacy."
Mentale ruimte	Ontluchten, op adem komen, werk loslaten	Ruimte	"Geeft adem en rust. Bij ruime zichtlijnen voel ik me erg veilig. Kan ik genieten van het groen in alle jaargetijden."
Verplaatsen	Bewegen, van A naar B verplaatsen, veiligheid	Activiteiten Comfort	"Praktisch, om je te kunnen bewegen van a naar b, maar ook veiligheid en comfort, goeie fijne sfeer geven door groen dat is bijgehouden."
Minderheidsvisie			
Sfeer bepalen	Sfeer van de wijk, eerste impressie	Comfort	"De algemene sfeer van Nellestein is zo geweldig om te genieten zonder veel auto's" "Sfeer van de wijk en plek voor ontmoeting."
Metrostation	Connectie met stad, culturele voorzieningen	Locatie Infrastructuur	"Leuk omdat er een metrostation is met directe verbinding tot de stad. Ik hoop dat dit zo blijft, want GVB heeft andere plannen." "Metro die me naar de stad en centrum brengt, voor cultuur, bieb, studie, kunst, muziek, en stations. Perfecte combi."
Onderhoud	Begroeiing, verloedering	Verschuiving Comfort	"Ik heb bij alle foto's negatief gereageerd omdat er geen onderhoud is. Daardoor verloedering. Openbare ruimte moet in mijn ogen opgeruimd en schoon zijn. Verlichting goed en netjes gemaaid en gesnoeid. Bomen en struiken moet je onderhouden om ze mooi te krijgen. Ruimte en licht en mooie plantsoenen zorgt voor veilig gevoel. Nu voelt het niet veilig."

6. Paden en wegen – Routes

De grafieken hieronder (Figuur 6.1, 6.2) tonen de antwoorden op de vraag 'Wat vind je van deze verschillende paden in Nellestein?'. De antwoorden laten zien dat men overwegend positief is over de verschillende soorten paden en wegen. Mensen zijn met name positief over de drooglopen, fietspaden en verschillende soorten paden door het groen. Iets minder positief is men over de routes door en langs de gebouwen; de arcades en de doorgangen. Ook het tegelpad is relatief minder gewaardeerd dan de andere paden in de openbare ruimte. De redenen achter de antwoorden op deze swipe-vraag worden verder onderzocht aan de hand van de twee vragen die hieronder worden besproken.

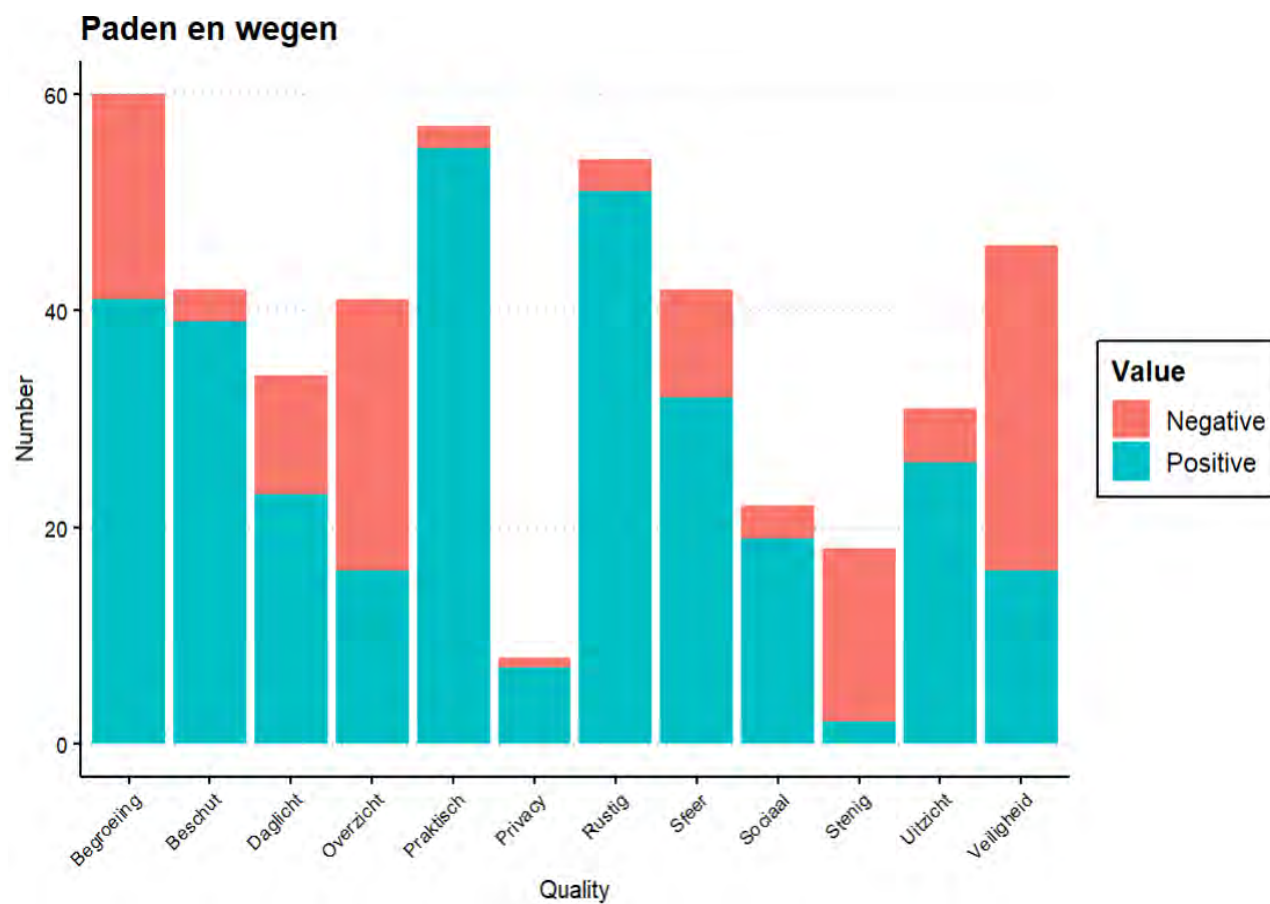
Figuur 6.1: Antwoorden op de swipe vraag: Wat vind je van deze verschillende paden en wegen?

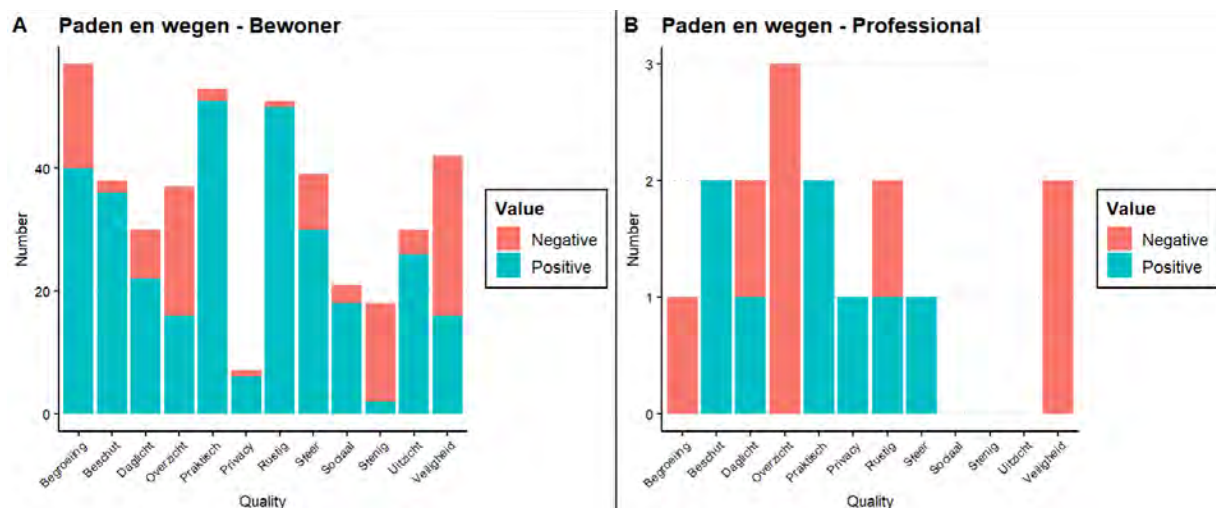
Figuur 6.2: Antwoorden op de swipe vraag, gesplitst naar rol.

Kwaliteiten van de paden en wegen

De vervolgvraag ‘Wat vind je goed of slecht aan de paden en wegen in Nellestein?’ geven meer inzicht in de kwaliteiten en gebreken van de infrastructuur. Uit Figuur 6.3 en 6.4 blijkt dat de paden en wegen worden gewaardeerd om de praktische waarde en de rust. Ook zijn mensen overwegend positief over de beschutting, sfeer en het uitzicht van de paden. De meningen zijn meer verdeeld over de begroeiing langs de paden, de overzichtelijkheid, de veiligheid en de mate van verstening (al wordt die laatste maar door een beperkt aantal mensen genoemd). De verdeelde meningen over de veiligheid en de begroeiing reflecteren de observaties die al zijn besproken in de voorgaande sectie, waar onvrede over het groenonderhoud en gevoelens van onveiligheid bij sommige bewoners worden benoemd. Uit de ingezonden antwoorden (Tabel 6.1) blijkt dat deze elementen hier ook een rol spelen. Zo worden onderhoud, verlichting en graffiti worden hier wederom genoemd. Het is mogelijk dat de verdeelde beoordeling van het aspect ‘overzicht’ samenhangt met deze aspecten. Opmerkingen m.b.t. de (ervaren) veiligheid komen in deze WijkWijzer met name naar voren bij vragen die corresponderen met grotere schaalniveaus, namelijk de buurt, openbare ruimte en infrastructuur. Ook wordt door enkele respondenten geschreven dat ze ontevreden zijn over de nieuwe betegeling van de paden, die de klinkers heeft vervangen en wordt het gevaar om te vallen door verzakte paden genoemd als negatief aspect.

Figuur 6.3: Hoeveelheid en waardering van antwoordopties op de vraag: Wat vind je goed of slecht aan de paden en wegen?

Figuur 6.4: Antwoorden gesplitst naar rol

Tabel 6.1: Eigen inzendingen door respondenten bij de vraag.

Positief	Negatief
Droog	Belichting
Geen autoverkeer (officieel)	Bouwwerkzaamheden
Geen enkel pluspunt door gebrek aan onderhoud	De door gemeente aangebrachte vierkante grijze stoeptegels, terwijl er mooie klinkers overal lagen. Dit is gebeurd tijdens grootonderhoud bestrating een paar jaar geleden. Deze vind ik spuuglelijk en het natuurlijke karakter van de wijk tenietdoen.
Makkelijk	Donker
Meanderend	Doorgaande paden vaak te smal
Variatie van paden	Gevaarlijk om te vallen
Veel groen langs paden	Graffiti
	Matig onderhoud
	Nalatig onderhoud
	Onderhoud (5x)
	Slecht verlicht
	Soms rommelig
	Troep
	Veel fietsen die niet goed geparkeerd staan
	Veel te veel struikgewas, overwoekeringen, onderhoud zeer ondermaats
	Verlichting voetpaden soms matig of niet
	Verwaarloosd
	Verzakte paden soms onder water
	Vies

Paden en wegen in Nellestein

De enquête informeerde vervolgens via de vraag “Wat valt je het meest op aan de paden en wegen?” naar de meest in het oog springende kwaliteiten en nadelen van de infrastructuur in Nellestein (Tabel 6.2).

NB: In de resultaten over de beoordeling van de paden en wegen speelt het onderhoud dat ten tijde van de enquête werd uitgevoerd een belangrijke rol. Hierdoor kunnen bepaalde aspecten als belangrijk worden benoemd in de waardering op dit moment, maar op de langere termijn wellicht minder aandacht krijgt, en andersom. De duiding in dit hoofdstuk moet dus in die context begrepen worden.

Het lopende onderhoud aan de paden en wegen in de buurt wordt door veel respondenten genoemd. Dit duidt erop dat dit onderwerp speelt in de buurt. Veel respondenten geven aan dat er de afgelopen tijd zichtbaar veel werk is verzet (“Er wordt wel heel veel aan gewerkt!”), wat bij een deel leidt tot tevredenheid (“Zijn onlangs goed opgeknapt”). Tegelijkertijd is er ook een groep die kritisch is over de recente ingrepen. Sommigen vinden dat de samenhang en oorspronkelijke uitstraling van de infrastructuur is aangetast (“Door allerlei werkzaamheden is de eenheid een beetje weg”), met name door het veranderen van de bestrating bij de voetpaden (“De overgang van klinkerpaden naar trottoirtegelpaden heeft sfeer van de wijk verslechterd”; “De tegelpaadjes zijn kortgeleden vernieuwd, maar op sommige plekken echt slecht vernieuwd”). Sommige bewoners wachten het eindresultaat af (“De paden loop-en fietspaden worden op dit moment verbeterd dus het is nog even afwachten.”), terwijl anderen merken dat bepaalde aanpassingen qua sfeer minder goed uitpakken, maar erkennen dat deze wellicht een functionele reden hebben (“De wegen en paden zijn best aangepast hier en daar, niet meer in de originele bestrating. Tast het beeld aan, maar zal een goede reden hebben?”).

Ook is er opnieuw een groep die aangeeft dat er onvoldoende onderhoud plaatsvindt aan de paden en wegen. Hier wordt met name overhangende begroeiing over de paden genoemd, maar ook vieze straten en ongelijke stoeptegels. Het grootste gedeelte van deze groep geeft aan dat er te weinig onderhoud is, maar geeft geen specifieke indicaties om wat voor onderhoud het hierbij gaat. Enkele respondenten geven aan dat ze sommige minder goed onderhouden objecten ook vinden bijdragen aan de sfeer, zoals een scheve lantaarnpaal (“Lantaarnpaal staat scheef. Kan daar wel om lachen, alsof het zo bedacht is.”; “Soms beetje vervallen maar dat vind ik wel sfeervol.”). Opvallend is wel dat er binnen de respondenten een grote groep aangeeft dat er veel onderhoud plaatsvindt in de wijk (met positief of negatief resultaat), terwijl een aanzienlijke andere groep aangeeft dat er weinig tot geen onderhoud plaatsvindt en dat de buurt wordt ‘verwaarloosd’ (“Het wordt slecht onderhouden door de gemeente. Waarschijnlijk omdat het vrij afgelegen ligt. Er komt hier bijvoorbeeld nooit een veegwagen.”).

In de reacties kwam daarnaast regelmatig het thema veiligheid aan bod. Verschillende respondenten geven aan dat zij de verlichting in de buurt, met name langs de voetpaden, onvoldoende vinden. In de avonduren veroorzaakt dit bij een deel van de respondenten een gevoel van onveiligheid. Ook locaties onder arcades en doorgangen onder de gebouwen worden regelmatig genoemd als plekken waar men zich minder prettig voelt. Eén van de redenen hiervoor is de onoverzichtelijkheid en het gebrek aan voldoende verlichting. Dit biedt een opvallend contrast met de eerste grondslagen van Nellestein, waarbij de arcades juist een ontmoetingsplek zouden worden, al was dit plan ook in die tijd snel losgelaten na tegenovergestelde ervaringen in de Bijlmer (Kalt, 2019).

Ten slotte zijn er twee kenmerken van de paden en wegen die door een kleiner aantal respondenten werd genoemd, maar die toch erg typerend zijn voor de infrastructuur van Nellestein.

Zo noemden enkele respondenten dat ze de variatie in paden het meest opvallend vonden. Ze benoemen bijvoorbeeld dat er meerdere routes mogelijk zijn om van A naar B te komen ("Vooral wandelend kun je kiezen uit veel routes."). De keerzijde van de veelheid aan paden is dat dit de navigeerbaarheid voor bezoekers moeilijker maakt ("Voor buitenstaanders (bezoekers, bezorgers), is het vaak een doolhof.").

Een ander opvallend kenmerk is de scheiding van de verkeersstromen. Dit is een kenmerkend ontwerpconcept in veel laat-Modernistische wijken, zoals de (verhoogde) metrolijn en padenstructuur in hoogbouwwijken als Bijlmer en Ommoord, de aparte busbaan in Almere en de separate infrastructuur op dijken en bruggen voor voetgangers in Lelystad (Ter Horst, Meyer & De Vries, 1991). Respondenten geven aan dat ze de opzet van gescheiden verkeersstromen waarderen, en benoemen hier met name de autovrije woonomgeving en het scheiden van fiets- en voetpaden. Tegelijkertijd wijzen respondenten op situaties waar de scheiding in de praktijk niet goed werkt. Het gaat hierbij om auto's die toch gebruik maken van de fietspaden ("De fietspaden worden ook misbruikt door automobilisten, die lang willen parkeren voor hun woning."), fietsen die over de voetpaden fietsen, en voetgangers die in de avonduren gebruik moeten maken van de fietspaden wegens gebrek aan verlichting langs de voetpaden ("Prettig dat er aparte fiets-resp. voetpaden zijn. Wel moet je als het donker is als voetganger op de fietspaden lopen omdat voetpad te slecht of niet verlicht en ongelijk is."). Deze opmerkingen laten zien dat bewoners de verkeersscheiding waarderen, maar dat deze in de praktijk niet altijd goed functioneert.

Figuur 6.5: Door de openbare ruimte van Nellesteijn lopen verschillende soorten paden door het groen.

Bron: foto ingezonden door respondent, met bijschrift:

"Mooi laantje met strand en plas aan de ene kant en tennisveldje, carillon, en scholen aan de anderen kant."

Tabel 6.2: Attributen en sub-attributen op het schaalniveau van de paden en wegen.

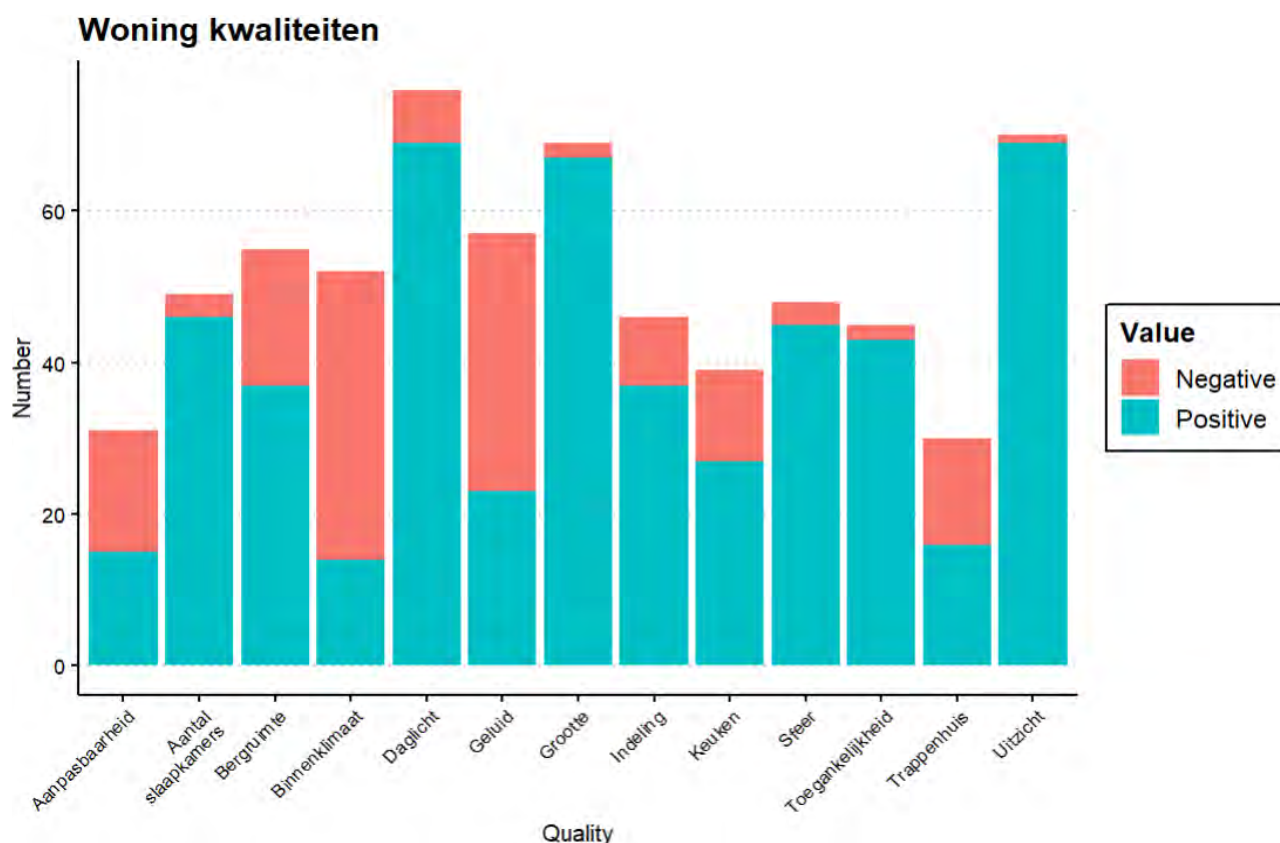
Attributen	Sub-attributen	Attribuut-categorie	Quote
Meerderheidsvisie			
Lopend onderhoud	Veer veranderingen, veel onderhoud, nodig, verbetering, verslechtering, onsamenhangend, rommelig	Comfort Verschijning Infrastructuur	"Als ze eindelijk vernieuwd zijn worden er al weer snel gaten in geslepen om 'iets' te doen." "Hoewel er recent verschillende werkzaamheden zijn gestart, lijkt er weinig samenhang te bestaan tussen de verschillende initiatieven." "Zie mijn eerdere toevoeging over de grijze vierkante stoeptegels die hier beslist niet horen. Daarbij ook die lelijke gele anti-parkeerbanden die hopelijk alsnog weggehaald gaan worden en vervangen worden door iets anders, meer natuurlijk, minder opzichtig, maar wel praktisch de auto's en busjes van het grasveld weghouden."
Te weinig onderhoud	Begroeiing, afval, vegen, viezigheid, overhangend groen over paden	Comfort Verschijning Infrastructuur	"Slecht onderhoud, valt tegen. Verder een goed grondplan."
Veiligheid	Donkere voetpaden, donkere hoeken, arcades, doorgangen, onoverzichtelijk, valgevaar	Comfort Ruimte Infrastructuur	"Bij daglicht gezellig, maar 's avonds niet zo veilig." "Knikken in overdekte onderdoorgangen zijn onoverzichtelijk en daardoor onprettig en zelfs onveilig." "De paden en wegen zijn gelukkig onlangs opgeknapt. Alleen het gebied rond het metrostation richting de droogloop naar blok R is nog onveilig. Ongelijk liggende tegels zorgen voor valpartijen."
Ongelijk wegdek	Scheve tegels, kuilen, verzakkingen, afwatering	Comfort Infrastructuur	"Bijvoorbeeld direct naast de nutstuinen is een glijbaan en pingpongbaan. Hier staat heel regelmatig een enorme plas water, omdat dit niet goed weg kan lopen."
Minderheidsvisie			
Variatie in routes	Meerdere routes, onduidelijk voor bezoekers	Infrastructuur Activiteit	"De paden zijn gevarieerd en op zich is het heel plezierig wandelen/lopen."
Scheiding van verkeersstromen	Autovrij, gescheiden fietsers en voetgangers,	Infrastructuur	"De scheiding tussen voetpaden en fietspaden is goed bedacht, maar werkt in de praktijk nauwelijks. De fietspaden worden ook misbruikt door automobilisten, die lang willen parkeren voor hun woning."

7. De woning – Gebruikersperspectief

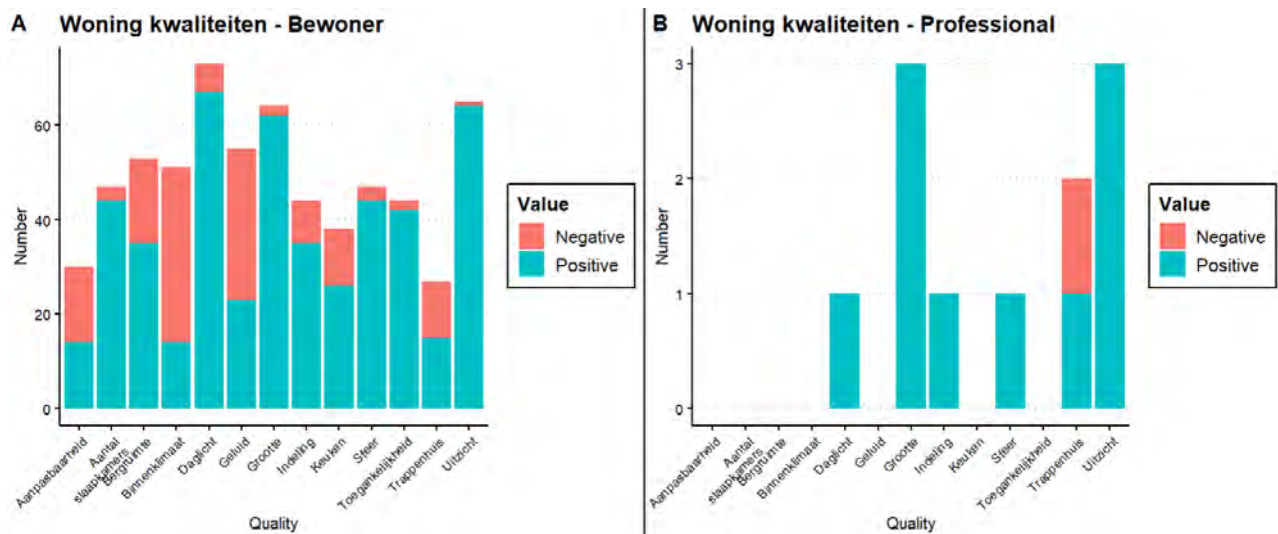
Waardering van de woning

De grafieken (Figuur 7.1; 7.2) tonen de antwoorden op de vraag: 'Wat vind je goed of slecht aan de woning?'. De resultaten vertonen gelijkenissen met eerdere met de WijkWijzer onderzochte buurten uit de jaren '70 en '80 (Veenhof & Spoormans, 2025). Zo waarderen de bewoners in Nellestein de grootte van hun woning, evenals het aantal slaapkamers. Ook de negatief beoordeelde kenmerken worden vaker teruggevonden in buurten uit deze periode, namelijk het binnenklimaat en het geluid. Opvallend voor Nellestein is de zeer hoge waardering voor het daglicht in de woning en het uitzicht. Dit laatste attribuut kwam ook al naar voren als een uitgesproken kwaliteit van de openbare ruimte. Uit deze resultaten blijkt dat dit ook wordt geïdentificeerd als kwaliteit in de woningen. Verder worden de sfeer en toegankelijkheid van de woningen zeer positief beoordeeld, en ook de bergruimtes worden vaak genoemd, al zijn de meningen hier meer verdeeld.

Naast deze resultaten hebben de respondenten ook 44 eigen inzendingen verstuurd (Tabel 7.1). De meeste van deze inzendingen waren negatief en betroffen met name de warmte- en geluidsisolatie, maar ook vochtproblemen en onderhoud in het algemeen. De kwaliteiten en gebreken van de woningen worden kwalitatief geduid, samen met de antwoorden op de open vragen, in de volgende sectie.

Figuur 7.1: Hoeveelheid en waardering van de antwoorden op de vraag: Wat vind je goed of slecht aan de woning?

Figuur 7.2: Antwoorden gesplitst naar rol

Tabel 7.1: Eigen inzendingen van respondenten.

Positief	Negatief
Stilte, omdat er geen autoverkeer is, behalve in- en uitladend verkeer met een ontheffing.	Duurzaamheid (2x)
Veel groen om vanuit de woning te zien.	Elektra
Veel vogelgeluiden, ook bijzondere, zoals van ransuil, specht.	Energiezuinig
Thuis	Enkelglas
	Geen
	Gehorig
	Goed geïsoleerd
	Goed onderhoud verhuurder
	Hoge woonlasten
	Isolatie is dramatisch
	Isolatie (8x)
	Isolatiewaarde
	Kwaliteit 'outdated'
	Leidingen
	Lekkages
	Materiaal van binnenmuren
	Nalatig onderhoud
	Niet geïsoleerd

	Nieuwe ramen in de gebouwen waar tripleglas met kunststof kozijnen zijn aangelegd. Erg zonde dat daardoor de aluminium schuiframen zijn verdwenen. De combinatie van hout, steen en aluminium vond ik bijzonder.
	Oud
	Oude installatie
	Portieken
	Ramen
	Schimmel
	Schoon
	Schoonmaak
	Slecht geïsoleerd
	Tempo van verduurzaming
	Tocht
	Tocht en waterdicht
	Verouderd (sociale huurwoning)
	Verwarming

Woning attributen

Tabel 7.2 toont de dominante attributen in de antwoorden op de vraag: “Wat is jouw favoriete plek in de woning?”. De plekken in het huis die het vaakst worden genoemd zijn de woonkamer met aansluitende keuken en het balkon. Respondenten waarderen de woonkamer met name vanwege het uitzicht op de groene omgeving, bomen, vogels en de Gaasperplas. Daarnaast wordt de woonkamer gewaardeerd door de vele lichtinval en de grootte. Enkele respondenten benoemen specifiek de woonkeuken, mWet bar tussen de woonkamer en keuken, die ze waarderen vanwege de connectie tussen de twee kamers, waardoor het één grote ruimte wordt. Ook de eettafel is een favoriete plek in deze context (“Aan de keukentafel zitten met uitzicht op de plas.”; “Mijn lees- en eettafel in de woonkamer.”). Het balkon wordt om grotendeels dezelfde redenen gewaardeerd; het uitzicht en de grootte. De woningen in de ‘knik’ van het gebouw hebben vaak een nog grotere woonkamer en balkon en uitzicht naar verschillende kanten. De positionering en oriëntatie van woonkamers en balkon in het organische woningbouwontwerp blijken in deze context zeer succesvol. Het oorspronkelijke uitgangspunt om zoveel mogelijk bewoners uitzicht te bieden en de natuur te laten ervaren, wordt dus nadrukkelijk herkend en gewaardeerd.

*Figuur 7.3: Uitzicht vanuit de woning is een vooraanstaande kwaliteit van Nellestein.
Bron: foto ingezonden door respondent.*

Twee kenmerken werden door een beperkt aantal respondenten aangedragen, maar bieden een interessante perspectief op de woningen. Enkele respondenten gaven aan dat ze de hele woning waardeerden en als hun favoriete plek beschouwde, waarbij specifiek de handige indeling werd benoemd als een kwaliteit ("Dat heb ik niet echt, elke kamer heeft zo z'n nut."). Daarnaast noemden enkele bewoners een plekje bij het raam als hun favoriete plekje om te zitten, vanwege het uitzicht en vanwege de binnenvallende zon.

*"Als het zonnig weer is mijn balkon op het zuiden en op de 8ste verdieping.
Het is uitermate goed toeven bij mooi weer. Bij minder goed weer of slecht
weer zit ik het liefst in de huiskamer met hetzelfde uitzicht."*

Tabel 7.2: Attributen en sub-attributen op het schaalniveau van de woning voor de vraag 'Wat is jouw favoriete plek in de woning?

Attributen	Sub-attributen	Attribuut-categorie	Quote
Meerderheidsvisie			
Woonkamer	Uitzicht op groen, vogels, Gaasperplas en bomen, lichtinval, ramen aan beide kanten, connectie met de keuken	Locatie Ruimte	"De woonkamer met uitzicht op een bos(je) en op het Zuiden waardoor veel dag- en zonlicht, tevens de maan 's nachts."
Woonkeuken	Bar, connectie met woonkamer, ruim, aan de eettafel	Locatie Ruimte	"Ook de grote keuken aansluitend aan de woonkamer met een groot gat in de muur als een soort bar waardoor je contact met de woonkamer hebt." "De keuken en woonkamer zijn aan elkaar verbonden en dit geeft het gevoel van één grote ruimte. Vanaf hier heb ik een prachtig uitzicht op een strook groen."
Balkon	Ruim, uitzicht, overdekt, op zuid/zuidwesten	Locatie Object Ruimte Comfort	"Het balkon, omdat het zeer ruim en vrijwel overdekt is, wat het in de zomer in essentie een extra kamer maakt."
Minderheidsvisie			
Bij het raam	In stoel of bank, uitzicht, in de zon, licht	Locatie Object Comfort Ruimte	"Onze grote raam ten zuidoost krijgt lekker zon door de ochtend. Het is heerlijk hier te zitten."
Gehele woning	Elke kamer, geheel	Locatie	"De hele woning heeft een originele vormgeving, waar ik niet op uitgekeken raak."

Veranderingen aan de woning

Tabel 7.3 toont de attributen voor de vraag 'Welke aanpassingen zijn er aan uw woning gemaakt?'. Hier vallen meerdere veranderingen op met betrekking tot erfgoedattributen. Ten eerste geven respondenten aan dat de originele houten en aluminium raamkozijnen zijn vervangen voor kunststof raamkozijnen. Enkele respondenten vinden dit jammer, omdat de bijzondere combinatie van hout, steen en aluminium is verdwenen. Er zijn ook respondenten die hier anders over denken. Zij kijken uit naar de vervanging als deze nog niet is uitgevoerd ("nieuwe kozijnen laten lang op zich wachten, die zijn ronduit slecht, van aluminium, als deze eenmaal zijn vervangen zal het stukken beter zijn."; "Oude aluminium kozijnen met enkel glas dit is enorme koudebrug.").

Daarnaast valt op dat relatief veel respondenten de indeling van hun woning hebben aangepast. Dit is op verschillende manieren gedaan. In de meeste gevallen zijn er muren verwijderd, zijn er ruimtes vergroot of is de gang verbreed. Ook geeft een aantal respondenten aan dat ze de trap hebben verplaatst (slechts een deel van de appartementen in Nellestein beschikt over meerdere verdiepingen). Enkele respondenten hebben juist muren toegevoegd om meerdere ruimtes te creëren, bijvoorbeeld voor meer thermisch comfort ("Ik heb zelf tussen wanden laten plaatsen om slaapgedeelte af te scheiden van de andere leefruimtes, en een glazen wand tussen woonkamer en keuken, waardoor de hitte van de zomer in een ruimte blijft ik noem het de serre. het wordt er kleiner van vanwege de ruimtes, tegelijk, het is leefbaarder door de koelere ruimtes in de zomer, en warme serre in de winter."). De woningen bieden, binnen het betonnen casco, dus flexibiliteit voor individuele aanpassingen.

Ten slotte zijn er meerdere respondenten die aangeven dat er weinig tot geen aanpassingen zijn gemaakt aan hun woning, en zijn daar ontevreden over ("Helaas in de afgelopen dertig jaar dat ik er woon geen."). Tegelijkertijd zijn er ook bewoners waar al veel aanpassingen zijn gedaan ("Alles is inmiddels een keer vervangen. Ramen, kozijnen, badkamer, toilet, deuren, radiatoren en overgang op CV."). Het is een mogelijkheid dat dit verschil veroorzaakt wordt door de gemixte woningvoorraad in Nellestein, waar veel huiseigenaren maar ook veel huurders wonen ("Tot nu toe weinig. Er bestaan plannen om de flats klimaatbestendig te maken. Als huurder heb ik weinig inspraak. Maar de vooruitzichten zijn gunstig."). Het blijkt uit de antwoorden van huurders dat men ontevreden is over de snelheid waarmee de eerste duurzaamheids-verbeteringen worden uitgevoerd ("Geen, er zou geïsoleerd moeten worden, maar dat duurt al te lang en er wordt niets gedaan en niet gecommuniceerd vanuit de eigenaar. We hebben nog steeds enkel glas in de slaapkamers en het is bijna 2026. We wonen er sinds 2022.").

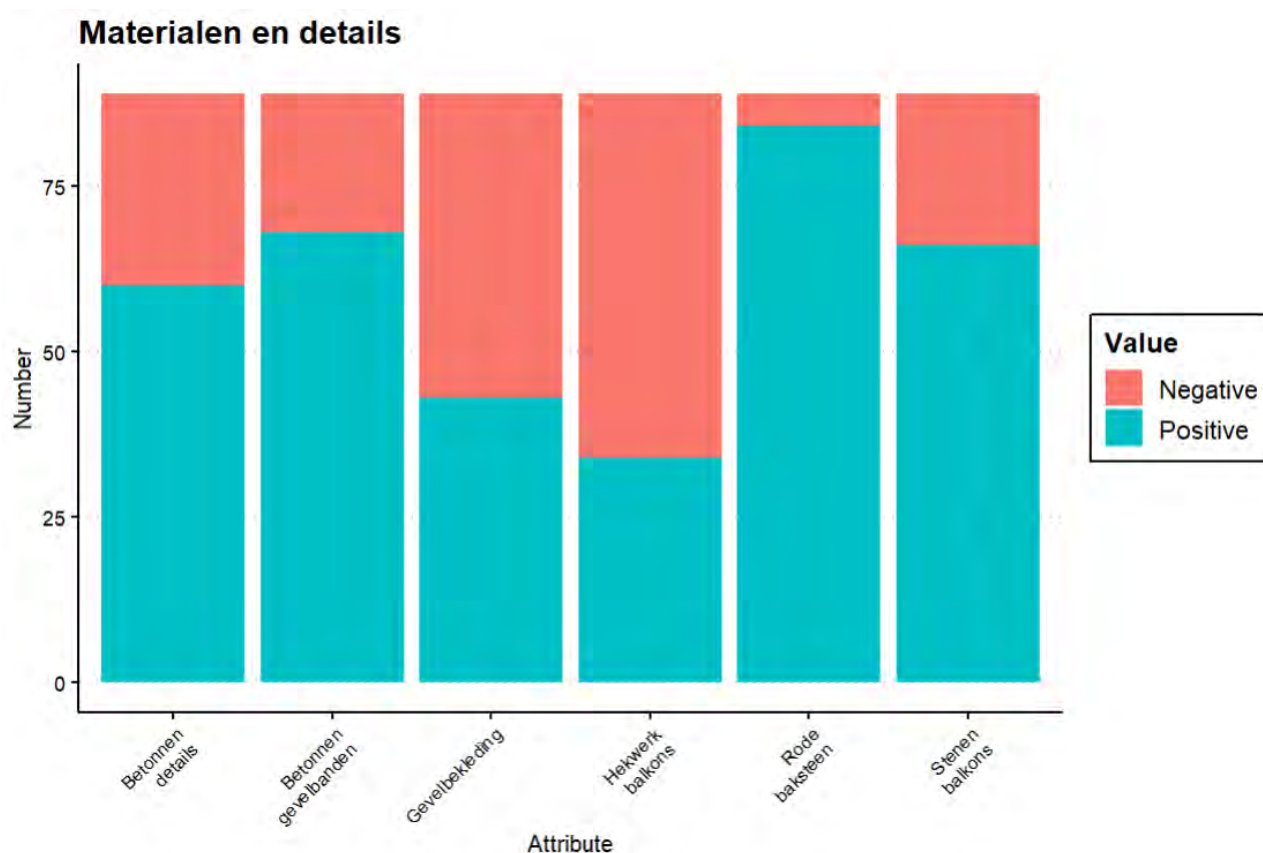
Tabel 7.2: Attributen en sub-attributen op het schaalniveau van de woning voor de vraag 'Wat is jouw favoriete plek in de woning?'

Attributen	Sub-attributen	Attribuut-categorie	Quote
Meerderheidsvisie			
Vernieuwing sanitair en keuken	Keuken, toilet, badkamer	Locatie Comfort	"Mooie badkamer met ligbad, keuken, onlangs nieuwe kozijnen."
Indeling	Muur gesloopt, muur erbij, gang verbreed, gang bij woonkamer gevoegd, trap verplaatst	Ruimte Comfort	"Keuken groter gemaakt door het opofferen van een slaapkamer." "Ik heb een keuken naar mijn zin laten aanbrengen en de doorgang tussen huiskamer en echtelijke slaapkamer wijder gemaakt zodat de kamers bijna een geheel zijn."
Ramen	Verduurzaming, vervanging kozijnen, aluminium, hout, nieuwe ramen plaatsen, HR++ glas	Object Verschijning Comfort	"Houten ramen en deuren zijn deze maand vervangen, volgende maand worden de aluminium raampartijen vervangen." "Isolatie en verduurzaming (nu gaande in eind 2025, HR++glas, van alu-kozijnen naar kunststofkozijnen, vervanging ventilatieroosters)."
Minderheidsvisie			
Bij het raam	In stoel of bank, uitzicht, in de zon, licht	Comfort ObjectW	"En ik heb (leeftijd!) een inloepdouche laten aanbrengen."

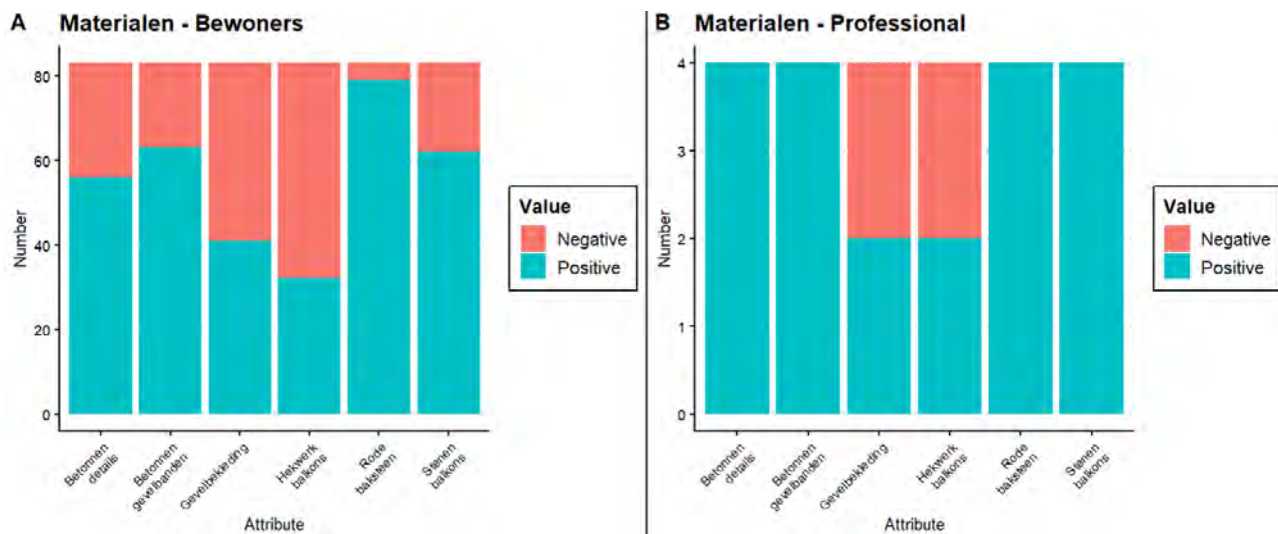
8. Materialen – Materiaalgebruik en details

Waardering van materiaalgebruik en details

De grafieken hieronder (Figuur 8.1; 8.2) tonen de antwoorden op de vraag: 'Welke materialen en details vind je mooi of lelijk?'. Respondenten geven aan dat ze de rode baksteen mooi vinden. Ook de betonnen details, gevelbanden en stenen balkons worden positief gewaardeerd, zij het in iets mindere mate. Deze resultaten reflecteren dat de keus voor de traditionele rode baksteen wordt gewaardeerd door de bewoners. De meningen over de modernere betonnen details zijn gemengd, maar nog steeds overwegend positief. De bekleding van het dak en de balkons met wit hekwerk worden niet mooi gevonden. Dit is interessant, aangezien deze materialen zeer beeldbepalend zijn voor de gebouwen waarin deze zijn toegepast. Op de waardering van de materialen wordt dieper ingegaan in de analyse van de open vragen.

Figuur 8.1: Antwoorden op de swipe vraag: Welke materialen en details vind je mooi of lelijk?

Figuur 8.2: Antwoorden op de swipe vraag, gesplitst naar rol.

Materiaal attributen

Tabel 8.1 toont de attributen in de antwoorden van respondenten op de vraag: ‘Welk materiaal of detail vind jij het meest herkenbaar voor Nellestein?’. Enkele architectonische kenmerken van Nellestein komen hier naar voren. Het gebruik van rode bakstenen werd het vaakst genoemd, gevolgd door de drooglopen en betonnen gevelbanden. Bewoners omschrijven de drooglopen als beschut, zichtbaar en uniek, en verwijzen naar hun karakteristieke vorm, die soms wordt getypeerd als “eierdozen”, “olifanten” of “schelpen”. Dit komt overeen met de cultuurhistorische verkenningen van de Gemeente Amsterdam (Monumenten & Archeologie, 2018; 2024), die eveneens de bijzondere rol van de drooglopen benadrukken als onderdeel van de openbare ruimte. Uit de antwoorden blijkt echter dat respondenten de drooglopen ook waarderen door hun functionaliteit, bijvoorbeeld om beschut naar hun auto te lopen (“De drooglopen vind ik geweldig hoeft niet meer door de regen naar de auto.”; “De witte betonnen drooglopen. Heel kenmerkend voor deze wijk en bij regen ook heel praktisch”).

Daarnaast worden ook andere architectonische elementen als beeldbepalend ervaren. In dezelfde mate worden namelijk ook de dak bekleding, balkons, betonnen gevelbanden en rode bakstenen genoemd. Een deel van de flats heeft nog de oorspronkelijke, asbesthoudende dakbedekking (Kalt, 2019), terwijl bij andere gebouwen deze zijn vervangen door bordeauxrode dakbekleding. Voor veel bewoners vormen deze dakafwerking, evenals als de betonbanden langs de gevels, een herkenbaar element van de gebouwen. Ook de balkonontwerpen worden regelmatig genoemd als beeldbepalend. Hierbij gaat het om zowel de balkons van steen als die met donkerbruin glas. Omdat sommige van deze elementen door renovaties veranderen, leeft onder bewoners het besef dat deze herkenbare onderdelen van het straatbeeld niet vanzelfsprekend behouden blijven.

In de cultuurhistorische verkenningen (Monumenten & Archeologie, 2018; 2024) wordt met name aandacht besteed aan de herkenbaarheid van de drooglopen, en in beperkte mate aan diens functionaliteit of de herkenbaarheid van de overige detaillering en materialen, zoals de betonbanden en de rode baksteen. De resultaten uit dit onderzoek laten zien dat voor bewoners een bredere set elementen belangrijk zijn voor de

herkenbaarheid en identiteit van de buurt. De balkons en de dakbekleding, die hier ook bij horen, worden bovendien in de komende periode vervangen, of zijn al veranderd.

Ten slotte komt in de antwoorden naar voren dat bewoners niet alleen deze objecten, maar ook de variatie in bouwmassa's en vormen waarderen. De geknikte gebouwen, de verspringende volumes en de variatie in woningtypen zijn ook kenmerkend voor de structuralistische architectuur van de jaren '70 en '80 (Abrahamse, 2019; Somer, 2020). Voor veel respondenten vormt deze samenhang van vormvariatie en herkenbare elementen een belangrijk onderdeel van de esthetiek en herkenbaarheid van Nellestein.

Tabel 8.1: Attributen en sub-attributen op het schaalniveau van de materialen.

Attributen	Sub-attributen	Attribuutcategorie	Quote
Meerderheidsvisie			
Rode baksteen	Kleinschalig, herkenbaar	Object Verschijning Identiteit	"De gebruikte stenen voor de buitenmuren maakt dat Nellestein zeer herkenbaar is."
Beton	Betonbanden, betondetails	Object Verschijning	"De Bakstenen gevels met de betonnen vloerranden die zichtbaar zijn."
Drooglopen	Beschut, zichtbaar, praktisch, 'eierdoos', 'schelpen'	Object Infrastructuur Verschijning Identiteit Comfort	"De witte betonnen drooglopen. Heel kenmerkend voor deze wijk en bij regen ook heel praktisch." "De witte koepels tussen de woningen worden door velen ook typerend en mooi gevonden (mits regelmatig geschilderd)." "De witte arcades ('eierdozen') zijn uniek voor Nellestein." "De drooglopen zijn praktisch, want je kunt overdekt naar de parkeergarages lopen. Echter zijn ze ook sfeerloos en 's avonds erg donker."
Balkons	(Donkerbruin) glas, steen, overdekt	Object Verschijning	"De rode bakstenen en de donkerbruine glazen balkon wanden. De bakstenen balkons en de balkons met tralies, rekken, zijn vooraan de wijk. de rest heeft mooie glazen afscheidingen, donkerbruin, ogen mooi, geven geen doorzicht van buitenaf, wel van binnenuit." "Het hekwerk van balkons vind ik niet een representatieve voorstelling van de balkons. De andere balkons zien er anders uit, meestal combinatie van baksteen en glas, of geheel (donker) glas. Kleine balkonnetjes hebben wel een hekwerkje dat ik daar prima vind."
Dak bekleding	Leien, gevelbekleding, bordeauxrode bekleding	Object Verschijning	"Rode betonnen bakstenen en de daken met bordeauxrode tegels (oude tegels hebben asbest, bij renovatie wordt dit weggehaald)."
Variatie in vorm	Sprongen in massa, gevarieerde vormen, prachtige architectuur	Object Ruimte	"De enorme variatie in vormen van de appartementen is voor mij het meest herkenbare voor Nellestein." "Verder zijn de betonbanden beeldbepalend en vallen de vele sprongen in de massa op."

Figuur 8.3: Niet alleen de drooglopen, maar ook de balkons en gevelbanden bepalen de herkenbaarheid van Nellestein. Bron: auteur.

9. Ensemble waarde – Het totaalplaatje

Ensemble waarde van Nellestein

Ten slotte is er in de enquête geïnformeerd naar de waardering van respondenten voor de ensemble-waarde van Nellestein met de vraag: “Wat vind je van het geheel van de gebouwen, het groen en de routes samen?”. Tabel 9.1 toont de attributen in de antwoorden van respondenten op deze vraag. Veruit de meeste respondenten antwoordden deze vraag met hun waardering voor de groene, rustige woonomgeving en openbare ruimte, waarbij de uitstraling van de gebouwen slechts een bijrol speelt. De groene omgeving is de ‘ster van de show’. Toch waren er ook respondenten die de combinatie van de omgeving en de gebouwen noemde, waarbij vaak een vergelijking werd gemaakt met de Bijlmer. Respondenten herkennen elementen uit de Bijlmerflats, zoals honingraat-structuur en het grote formaat van de gebouwen (“Het heeft kenmerken van de honingraatarchitectuur van de Bijlmer, maar zonder bepaalde fouten (6 in plaats van 10 woonlagen, portieken in plaats van galerijen, baksteenbekleding in plaats van beton, variatie in grondplannen.”), maar zagen ook belangrijke verschillen zoals variatie in woningtypes, herkenbaarheid en kleinschaligheid. Het ensemble van Nellestein kan gezien worden als een vermenging van de ontwerpideeën van de CIAM- en de FORUM-groep, waarvan het overgrote deel van de respondenten aangeeft dat dit resulteert in een fijne, mooie, rustige, groene woonomgeving (“Ik ben hier heel tevreden, een mooie, bijzondere wijk.”). Deze ontwerpintentie wordt nog steeds herkend en gewaardeerd door bewoners (“Een van de dingen die op papier ook heel goed uitpakkt heeft in de praktijk.”). Hier wordt verder op ingegaan in de synthese van dit rapport.

De dualiteit van deze twee architectuurstromingen is ook gereflecteerd in de minderheidsvisie in de antwoorden op deze vraag: enkele respondenten vonden de buurt een samenhangend geheel, bestaand uit verschillende vormen gebouwen en woningen die toch bij elkaar passen, terwijl andere respondenten het juist rommelig en onoverzichtelijk vinden (“Slingerende gebouwen kenmerkend. Tegelijkertijd heb ik de knikken in de onderdoorgangen altijd als onoverzichtelijk ervaren.”; “Wat mij ook stoort is dat de architectonische eenheid in de wijk allang verbroken is (verschillende balkons, verschillende entrees.”).

Tabel 7.2: Attributen en sub-attributen op het schaalniveau van de woning voor de vraag 'Wat is jouw favoriete plek in de woning?'

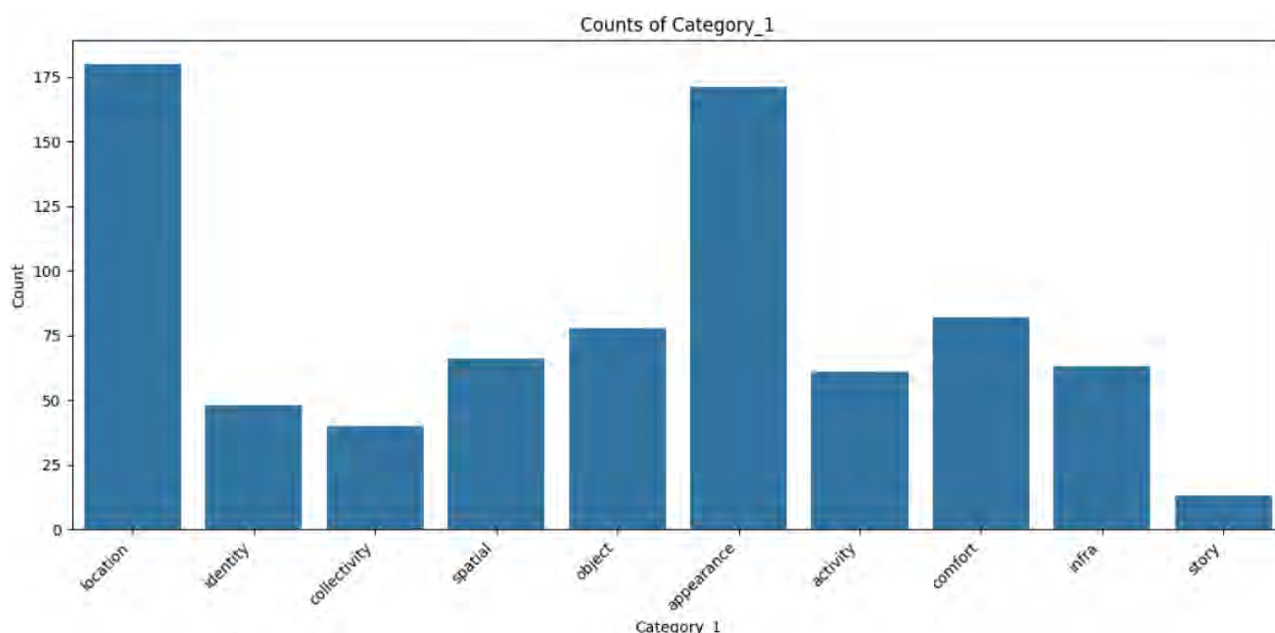
Attributen	Sub-attributen	Attribuut-categorie	Quote
Meerderheidsvisie			
Groen boven gebouwen	Gedateerde architectuur	Verschijsning Identiteit	"Mooie badkamer met ligbad, keuken, onlangs nieuwe kozijnen."
Kenmerken van Bijlmer	Tegenreactie, 'Bijlmer zonder fouten', uniek	Identiteit	"Keuken groter gemaakt door het opofferen van een slaapkamer." "Ik heb een keuken naar mijn zin laten aanbrengen en de doorgang tussen huiskamer en echtelijke slaapkamer wijder gemaakt zodat de kamers bijna een geheel zijn."
Minderheidsvisie			
Samenhangend geheel	Eenheid		"Diverse gebouwen, toch eenheid." "Er is voor die periode zeker een goed samenhangend en logisch geheel ontworpen en gebouwd."
Onoverzichtelijk	Rommelig, moeilijk te lezen, verdwalen		"Slingerende gebouwen kenmerkend. Tegelijkertijd heb ik de knikken in de onderdoorgangen altijd als onoverzichtelijk en onveilige hoekjes ervaren, ook omdat het vaak vrij rustig is." "Het geheel ziet er rommelig uit: de gebouwen zijn niet duidelijk te lezen (veel sprongen in de massa, waar zit de ingang? Wat is de voorkant?) en het groen is op sommige plekken wel erg weelderig." "Best praktisch, al duurt het wel even voordat je de buurt kent."

Figuur 9.1: Het ensemble van Nellestein kan gezien worden als een vermenging van de ontwerpideeën van de CIAM- en de FORUM-groep. Bron: auteur.

10. Gelabelde antwoorden per attribuutcategorie

Met het getrainde taalmodel zijn de antwoorden van respondenten opgedeeld in de attribuutcategorieën. Figuur 10.1 laat de verdeling van de open antwoorden over de attribuutcategorieën zien. Hierbij springt locatie duidelijk naar voren als een vaak genoemde categorie. Dit omvat alle opmerkingen waarbij een specifieke locatie wordt genoemd, zoals de Gaasperplas of het Gaasperpark, maar ook plekken zoals iemands eigen huis. Uit de antwoorden van respondenten in de voorgaande hoofdstukken bleek dat groen een belangrijke rol speelt in Nellestein. Veel mensen noemen deze plekken ook bij naam (Gaasperpark, Gaasperplas), wat bijdraagt aan het hoge aantal van opmerkingen binnen de locatie-categorie. Ook de categorie verschijning ('appearance') wordt veel genoemd. Deze categorie bevat alle opmerkingen over materiaalgebruik, visuele elementen en esthetiek, maar ook de staat van het onderhoud. Vooral dit laatste is een veelvuldig genoemd onderwerp gebleken in de voorgaande hoofdstukken, op het niveau van de openbare ruimte, de paden en wegen, de woningen en de materialen.

Figuur 10.1: Aantal classificaties van open antwoorden per attribuutcategorie.

Tabel 10.1 geeft een overzicht van de attributen binnen elke attribuutcategorie. De meeste attributen in Tabel 10.1 zijn al besproken in de voorgaande secties van dit rapport. Door de nieuwe labeling komen er wel enkele nieuwe attributen naar voren die nog niet (uitgebreid) aan bod zijn gekomen in de eerdere secties. Dit betreft de combinatie van specifieke materialen, met name rode baksteen met beton, maar ook aluminium en hout (attribuutcategorie verschijning), de verdwenen ontmoetingsplek voor buurtbewoners (collectiviteit), Leksmondplein (locatie), levensloopbestendigheid (comfort), uniekheid van de buurt (identiteit) en bereikbaarheid met het openbaar vervoer (infrastructuur).

Combinatie van materialen

Een aantal respondenten geeft aan dat ze de combinatie van materialen het meest herkenbare materiaal van Nellestein vinden ("Juist de combinatie van materialen: baksteen, beton, dakleien, hout, aluminium, glas."). Het aluminium van de raamkozijnen wordt op dit moment vervangen voor duurzamere, kunststof raamkozijnen.

Respondenten geven aan dat ze aan de ene kant blij zijn met de duurzamere vervanging, maar het verdwijnen van de uitstraling van aluminium wel jammer vinden ("aluminium kozijnen en rode bakstenen, vind het wel mooi, maar de aluminium kozijnen zijn niet duurzaam"; "Geweldige woonlocatie. Zeker nu de verduurzaming bijna tot een einde is gekomen en aluminium vervangen wordt door kunststof met dezelfde karakteristieke uitstraling.").

Buurthuis

Een ander onderwerp dat naar voren komt is het verdwenen buurthuis ("Jammer dat verzorgingshuis en buurthuis verdwenen."; "Het buurthuis werd een buitenschoolse opvang en de school is van naam veranderd."). Respondenten vinden het jammer dat deze is verdwenen, en geven aan dat er behoefte is aan een buurthuis als ontmoetingsplek, naast de ontmoetingsplekken van de nutstuinen. Gemeente Amsterdam heeft aangegeven dat een nieuwe buurtkamer in ontwikkeling is (Gemeente Amsterdam, n.d.).

Voorzieningen/Leksmondplein

Een locatie die naar voren komt bij deze analyse is het Leksmondplein en de voorgaande supermarkt die daar was. Net als met het buurthuis vinden veel respondenten het jammer dat de winkel is verdwenen, en noemen ze het ontbreken van een supermarkt een gemis ("Over winkels en horeca heb ik het wel gehad, maar dat mis ik in uw enquête terwijl het voor heel veel bewoners een gemis is."; "Bijzondere wijk. Mist wel voorzieningen zoals een restaurant o.i.d., een winkeltje. Er staat ook een pand wat jarenlang wordt verwaarloosd bij Leksmondplein en dat geeft heel onprettige uitstraling naar de wijk."). De nieuwe bestemming van het gebouw op Leksmondplein en het soort voorzieningen die aan de wijk toegevoegd kunnen worden, zijn een doorgaand punt van discussie onder bewoners, zoals ook beschreven in Kalt (2019). Kalt beschrijft ook dat eventuele nieuwe bebouwing aan de flanken van de Gaasperdammertunnel zouden kunnen bijdragen aan het benodigde draagvlak voor voorzieningen in Nellestein.

Levensloopbestendigheid

Een comfort-gerelateerd onderwerp wat aan het licht komt is de levensloopbestendigheid van de woningen en de buurt. Al geven respondenten aan dat de wijk aan het verjongen is ("Veel meer instroom jongere bewoners"), de gemiddelde leeftijd van Nellestein ligt nog steeds een stuk hoger dan in de rest van Zuidoost en Amsterdam (Tjin, 2025). Dit onderwerp wordt ook regelmatig genoemd door respondenten. Over het algemeen vinden respondenten, eventueel met kleine aanpassingen, de woningen geschikt voor ouderen ("[De woningen zijn] Leeftijd bestendig. Wat in deze tijd heel fijn is."). Minder positief vinden mensen de bestrating in dit opzicht. Meerdere mensen vinden de ongelijke betegeling of de gladheid van de paden ongeschikt voor ouderen ("De bestrating is vaak erg ongelijk en omdat er weinig licht is, is dat gevaarlijk voor ouderen."). Ook geven mensen aan dat er voor ouderen weinig voorzieningen en ontmoetingsplekken zijn ("Er kunnen nog wel wat ontmoetingsplekken bij voor ouderen zoals bijvoorbeeld een buurthuis, jeu de boules baan, of buiten tafeltennistafel. De wijk telt veel ouderen.").

Openbaar vervoer

De bereikbaarheid van het openbaar vervoer komt naar voren als een infrastructuur-gerelateerd attribuut. Hierbij wordt met name de metroverbinding genoemd, waardoor bewoners snel in de binnenstad van Amsterdam kunnen zijn ("De groene omgeving, het autovrije karakter, dus de rust. Metrostation om snel in het centrum van de stad te komen. Mooie groene fietspaden overal in de omgeving."). Dit draagt bij aan de combinatie van rustig kunnen wonen, waarbij men wel gebruik kan maken van grootstedelijke voorzieningen ("Metro die me naar de stad en centrum brengt, voor cultuur, bieb, studie, kunst, muziek, en stations. Perfecte combi.").

Uniciteit

Ten slotte komt er nog een nieuw attribuut naar voren in de identiteit-attributocategorie (herkenbaar of typerend voor de buurt), namelijk dat de wijk als zeer bijzonder en uniek voor Amsterdam wordt gezien door respondenten door de ligging in het groen en aan de Gaasperplas, de materialen en de bijzondere infrastructuur ("Een unieke eenheid"; "Bijzondere wijk. Verder is het allemaal gedateerd. Echt wijk uit zijn tijd wat nu niet meer past. Maar uniek door plek in het groen."; "De combinatie baksteen, beton en de dakrand tegels vind ik meest kenmerkend voor de uitstraling van de wijk. Zeker gecombineerd met de hoogte van de gebouwen, het parkachtig groen, de Gaasperplas en het autovrije karakter, zorgt dit alles voor een uniek en futuristisch voorkomen. Heel bijzonder."). Enkele respondenten vinden de unieke buurt een 'goed bewaard geheim', omdat de bijzonderheid niet wijd bekend is ("Het is een hele fijne groene rustige wijk. Het best bewaarde geheim van Amsterdam. Niet verder vertellen he. :-"). Volgens sommige respondenten wordt de bijzonderheid van Nellestein niet genoeg gewaardeerd bij het onderhoud wat er plaatsvindt, waardoor deze onder druk komt te staan. Volgens hen vraagt de uniciteit van de buurt om meer maatwerk bij het onderhoud ("De gemeente geeft Nellestein te weinig krediet en koestert deze wijk te weinig. Als het aan de gemeente ligt zou men hier ook een standaardwijk van maken, terwijl de opzet rond 1975 juist was om er iets anders, iets bijzonders van te maken. Houden zo!"; "Van mij mag Nellestein een bijzondere status krijgen en beschermd worden tegen wijzigingen van dit karakter en uiterlijk.").

*"Het is een unieke plek, waar veel mensen het bestaan niet van af weten.
Het kan op veel manier als voorbeeld dienen voor nieuwe initiatieven."*

Attributen per geclassificeerde categorie

Tabel 10.1: Geclassificeerde antwoorden per attribuutcategorie.
N geeft het aantal antwoorden per categorie aan.

Attributen	N	Sub-attributen	Attribuut-categorie	Quote
Activiteit	61	Wandelen	Wandelen in natuur, hond uitlaten	"Rust, wandelen, genieten van het groen en de plas."
		Ontspannen	Tot rust komen, in natuur, op balkon	"wat mij betreft is dat het Gaasperpark. Nellestein is aan de Gaasperplas gelegen en je kunt er heerlijk wandelen en tot rust komen."
		Ontmoeten	Buren ontmoeten, vrienden ontmoeten	"Toch wat mensen tegenkomen, even de benen strekken."
		Zwemmen	Zwemmen in Gaasperplas	"De punt, een plek waar de zon opkomt, ik dagelijks zwem, je kunt er gemakkelijk het water in."
		Sporten	Hardlopen, yoga	"Groen. Uitnodigen om buiten te zijn om te wandelen, hardlopen, fietsen, met de kinderen buiten te spelen. Heel, schoon en veilig."
		Fietsen	Mooie fietsroutes, fietspaden, hard fietsen, over de stoep fietsen, fat bikes	"Groene omgeving Stille Paadjes om naar de plas en het Gaasperpark te lopen fietspaden om alle richtingen op te fietsen voor boodschappen en mooie fietsroutes. Nu en dan een ontmoeting met de buurtbewoner."
Verschuiving	171	Onderhoud	Groenvoorziening, daken, verduurzaming, slecht onderhouden, goed onderhouden, schoonmaken	"Gevelbanden en de daken. Die laatste worden nu heel mooi opgeknapt." "Slecht onderhouden en alles verzakt. Pleintje vorig jaar aangelegd wordt bij regen nu al een grote waterplas waar je slecht doorheen kan lopen." "Ik vind het wel erg vies. Daarvan afdoet de gemeente vrijwel nooit de wegen schoon maken, in de herfst zijn overal bladeren op de grond, modder etc. Dit kan zo veel beter, trist voor deze eigenlijk mooie buurt. Er wordt te weinig onderhoud vanuit de stad gedaan."
		Bestrating	Herbestrating, goedkope uitstraling, sfeerbepalend, verwisseling van bestrating, glad, goedkoop, stootbanden	"Er zijn veel opbrekingen geweest. Op een paar plekken staat het vaak onderwater. Sommige stoepen hebben tegenwoordig andere bestrating, bij mijn achter zijn er tegels neergelegd die bij regen spekglad zijn."
		Rode baksteen	Combinatie baksteen en beton	"Het mooiste aan deze gebouwen zijn de gevel wandbekleding rode baksteen, iets natureel als dit gaat goed met de omgeving."
		Beton	Betonnen gevelbanden, betonnen details, combinatie met baksteen	"De horizontale geleiding (betonnen banden) van de gevel, contrasterend met mooi rood baksteen."

Collectiviteit	61	Buurthuis	Verdwenen buurthuis, behoefte aan ontmoetingsplek, een plek voor alle bewoners	"Er kunnen nog wel wat ontmoetingsplekken bij voor ouderen zoals bijvoorbeeld een buurthuis, jeu de boules baan, of buiten tafeltennistafel. De wijk telt veel ouderen." "We hebben nutstuincomplexen, een geweldig punt om buurtbewoners te ontmoeten. We hebben al jaren geen eigen 'buurthuis', het komt in 2027, daar is heel veel behoefte aan."
		Ontmoeten	In de openbare ruimte, langs de Gaasperplas, in de nutstuinen	"De openbare ruimte is een plaats voor ontmoeting en verbinding. De bankjes vind ik goed maar niet meer origineel, ze dragen bij aan de ontmoeting, net als het carillon of de speelplaats."
		Diversiteit	Mix jong en oud, verschillende culturen, verschillend woningmix, hogere doorloop	"veel meer instroom jongere bewoners veel meer inwoners van grote etnische verscheidenheid grote verandering van (vrijwel) volledig huurwoningen naar in meerderheid koopappartementen"
Comfort	82	Isolatie	Thermische isolatie, geluidsisolatie, dubbel glas, woningkwaliteit	"De verduurzamingsprojecten in mijn gebouw hebben de woonbaarheid significant verbeterd." "Goed project waar met spoed aanpassingen aan de gebouwen gedaan moeten worden vooral isolatie." "Allemaal mooi. Maar gebouwen hebben een update in duurzaamheid nodig: vooral veel betere isolatie."
		Veiligheid	Verlichting, ongelijke bestrating, uitglijden	"Naar Metro station en bushaltes lopen. Op zich mooi, maar 's avonds niet meer veilig."
		Levensloop-bestendig	Voorzieningen voor ouderen, woningaanpassingen, veilige bestrating	"De bestrating is vaak erg ongelijk en omdat er weinig licht is, is dat gevaarlijk voor ouderen." "Aanpassing is niet nodig. De woningen in Nellestein zijn ook voor invaliden."
Identiteit	48	Veranderende bewoners-samenstelling	Jonger, diverser, mix huur/koop	"Nellestein zou als buurt een voorbeeldfunctie moeten hebben als een buurt hoe het ook kan, ondanks de diversiteit van haar bewoners (wat altijd tot wrijving kan leiden) heb ik in de 15 jaar dat ik er woon nog geen burenruzie mogen aanschouwen die uit de hand liep. Ik denk dat het groene karakter van de buurt en de rust die dat brengt daar mogelijk een grote rol in speelt. De mensen hier lijken gewoon minder gejaagd." "In de loop der jaren is Nellestein veelkleuriger geworden, er wonen inmiddels mensen uit alle mogelijke windstreken van de wereld. Voor sommigen lastig, vooral als er geen Nederlands gesproken wordt, maar het is nu meer een afspiegeling van de bewoners van Amsterdam, het is ook verrijkend."
		Uniek	Bijzonder, eigen, herkenbare bouwstijl, maatwerk	"Zonder overleg en gekozen voor een standaardmethode (Puccini) van Amsterdam, terwijl deze wijk echt wel om een uitzondering vraagt en is in Amsterdam." "Deze wijk heeft aandacht nodig en is heel bijzonder en geen eenheidsworst!!!!!!" "Vooral het groen maakt het heel bijzonder. Een parel in het Amsterdamse, Alles samen maakt een prettige woonwijk." "Van mij mag Nellestein een bijzondere status krijgen en beschermd worden tegen wijzigingen van dit karakter en uiterlijk."

		Rust	Rustige leefomgeving, groene leefomgeving, ideale mix tussen stad en dorp, dorps, niet stads	"Verborgen parel in Amsterdam, waar een hoop "nieuwkomers" vooral binnen de ring A10 willen wonen, zou ik voor geen goud hier weg willen. Rust, ruimte, recreatie, hier is het allemaal aanwezig. En mis ik de drukte van de stad, dan sta ik met 15 minuten in het centrum, dankzij lijn 53."
Infrastructuur	63	Gevarieerde paden	Meanderend, natuurlijk, variatie, verschillende routes, navigeerbaarheid bezoekers, bewegwijzering	"Ik vind Nellestein een erg bijzondere wijk door de vormgeving, het meanderende, al het groen, niet recht-toe-recht-aan, de speelsheid, de groene omgeving, overal weer anders, het autovrije karakter, dus de rust. Metrostation om snel in het centrum van de stad te komen. Mooie groene fietspaden overal in de omgeving. Van mij mag Nellestein een bijzondere status krijgen en beschermd worden tegen wijzigingen van dit karakter en uiterlijk." "Het is moeilijk de weg te vinden voor bezoek, die verdwalen. De bewegwijzering wordt niet gezien."
		Autovrij		"Karakteristiek vind ik de directe woonomgeving waarin de auto opgeborgen staat in de gezamenlijke "koetshuizen" aan de Langbroekdreef. Wel toegankelijk voor laden en lossen. Het biedt een autovrij woongebied waarbij de auto niet meer dominant is." "Autovrij is belangrijkste reden om hier te wonen."
		Bereikbaarheid OV	Goede bereikbaarheid OV, bus, snelle verbinding binnenstad met metro	"Leuk omdat er een metrostation is met directe verbinding tot de stad. Ik hoop dat dit zo blijft, want GVB heeft andere plannen." "Metrostation om snel in het centrum van de stad te komen."
Locatie	180	Gaasperplas		"Het wandelen bij en om de plas, is echt heel gaaf, vooral het vertrek van de spreuwen eind zomer. Een spektakel. Of bij volle maan, dan staan er steeds weer diezelfde net als ik, stil te kijken, tis echt zo mooi bij rustig weer, maan, de Gaasperplas, de zwanen, ja."
		Gaasperpark	Festivals	"Gaasperpark. Mooi, rust, groen." "Tegenwoordig festivals. Minder respect voor natuur."
		Eigen plek	Eigen woning, complex, gebouw, balkon	"Mijn ruime eigen balkon op de achtste verdieping, een unieke plek."
		Supermarkt-gebouw	Leksmondplein, winkel, herbestemming	"Zo jammer dat de kleine supermarkt op het Leksmondplein is "verkocht?" aan een kerkgemeenschap om er een kerk van te maken. Dit zou zo'n mooie plek zijn geweest voor een gemeenschapshuis voor de hele wijk." "Als het al een verandering mag worden genoemd, is het de verloedering, verrommeling en achteruitgang van een centrale locatie als het Leksmondplein binnen Nellestein."

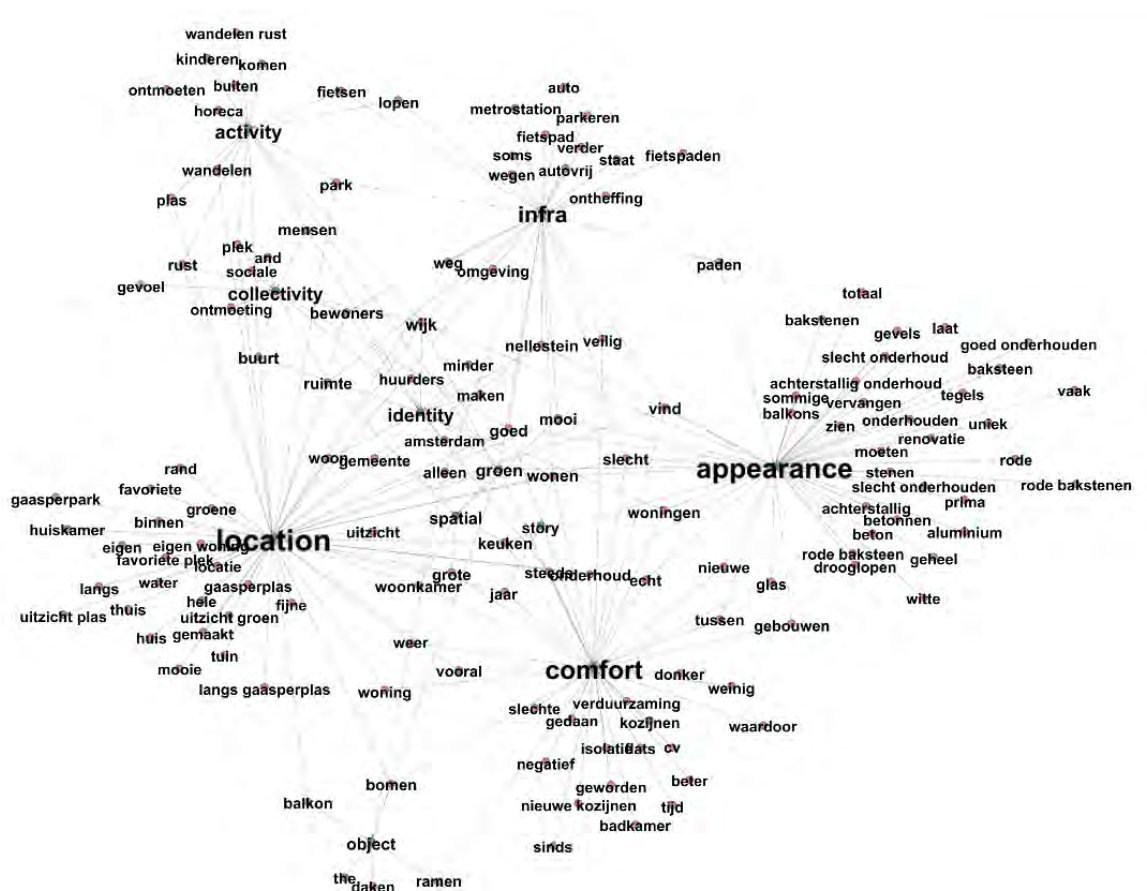
Object	78	Drooglopen	Overkappingen	"De witte betonnen drooglopen. Heel kenmerkend voor deze wijk en bij regen ook heel praktisch." "De drooglopen vind ik geweldig hoeft niet meer door de regen naar de auto. hihhi!"
		Balkons		"[Het meest kenmerkende detail zijn] De vloeiende lijnen van de flatgebouwen, de balkons."
		Bomen		"In de woonkamer aan de tafel waar ik uitkijk op een mooie grote boom en de vogels die daarin zitten."
		Bankjes	Picknicktafels	"[mijn favoriete plek is] De 2 bankjes die uitkijken over de plas en het riet, in de zon, aan de rand van de wijk en de rand van het Gaasperpark. bij het Bastion."
		Carillon	Carillontoren	"De bankjes vind ik goed maar niet meer origineel, ze dragen bij aan de ontmoeting, net als het carillon of de speelplaats."
Ruimte	66	Uitzicht	Vanaf woonkamer, keuken, kade, balkon, op bomen, vogels, Gaasperplas, groen	"Huiskamer met zicht op de vele bomen waarin talloze vogels. En ook zicht op onze nestkastjes."
		Zichtlijnen	Overzichtelijk, onoverzichtelijk, open zichtlijnen, directe zichtlijnen op water	"De wijk is ontzettend groen, het feit dat het autovrij is zorgt voor een duidelijk park-gevoel. Maar de drooglopen zijn ook donkere en soms onoverzichtelijke gangen die onveilig kunnen voelen."
Verhaal	13	Beheer		"Toen wij hier kwamen wonen was de wijk in eigendom van het ABP en het beheer werd gedaan door De Boer, Den Hartog, Hoofd en die zagen streng toe op het handhaven van regels en netheid. Sinds het verkopen van deze wijk aan diverse huisjesmelkers is dat bergafwaarts gegaan. In den beginne hadden wij een huismeester die de hele dag door de wijk liep en aan de ongerechtigheden die hij constateerde werd actie op ondernomen. Dat is wel veranderd en brengt 'verloedering' met zich mee."
		Woningmix		"Het begon kaal en rustig in Nellestein, ballotage voor je woning kreeg. Eén verhuurder. Gratis parkeren in parkeergarage. Goed onderhoud. Er kwam een school, een bejaardenhuis, een winkel, een buurthuis. Er zijn nu twee scholen... Jaren ellende met de A9/ tunnel. Appartementen in de verkoop trok veelal 'verkeerde' mensen aan, je kreeg een 'standsverschil', verschillende verhuurders. Eenheid in de buurt verdween, zeker in de uitstraling van de woningen. Veel gemopper."
		Herinneringen	Jeugdherinneringen	"Ik vind de Brasa school de mooiste plek, omdat ik daar vroeger op gezeten heb (toen het nog de openbare daltonschool Nellesrein heette). Veel mooie herinneringen."
		Voorzieningen	Verdwijnen buurtwinkel	"Wij wonen al 45 jaar hier en het is een prima wijk. Alleen geen winkels, dat is jammer. Op het Lexmondplein staat een gebouw, dat vroeger een winkel was, maar de gemeente heeft vergunning afgegeven voor een kerk. De inwoners wilden daar een buurthuis. Er gebeurt daar nu niets en het gebouw is helemaal beklad. Erg armoedig voor de wijk."

11. Veel voorkomende steekwoorden

Figuur 11.1 toont de meest voorkomende steekwoorden in de open antwoorden. Dit zijn n-grams (waardenparen van 1, 2 of 3 woorden) die vaker dan 5 keer per attributecategorie voorkomen. Het netwerk van Nellestein heeft geen 'eiland' categorieën (categorieën zonder een gedeeld steekwoord met een andere categorie), alle categorieën zijn met elkaar verbonden. De categorieën met de meeste steekwoorden zijn locatie, verschijning (appearance) en comfort. In deze categorieën gebruikten respondenten vaak dezelfde woorden in hun antwoorden. Uit hoofdstuk 10 bleek ook dat verschijning en locatie de meest genoemde categorieën zijn.

De attribuutcategorieën in het midden van de grafiek (identiteit, ruimte, verhaal) hebben minder gemeenschappelijke steekwoorden, maar de steekwoorden die er zijn, zijn in hoge mate verbonden met de andere categorieën. In tegenstelling tot dit hebben verschijning, locatie, comfort en infrastructuur meer unieke steekwoorden die alleen in die categorie voorkomen.

Ten slotte is de algehele netwerkgrafiek sterk onderling verbonden in vergelijking met eerdere buurten die onderzocht zijn met de WijkWijzer (Veenhof & Spoormans, 2025a; b). Dit betekent dat er veel overbruggende steekwoorden tussen categorieën zijn, wat er weer op duidt dat veelgenoemde thema's (zoals onderhoud) binnen veel categorieën en antwoorden voorkomen. Daarnaast zijn er sterke dominante categorieën (comfort, locatie en verschijning), wat erop duidt dat er binnen deze categorieën veel overeenstemming is tussen de antwoorden van respondenten, waar dit bij andere onderzochte buurten gelijkmatiger verdeeld was.

Figuur 11.1: Netwerkgrafiek van de meest voorkomende steekwoorden per attribuutcategorie, met verbindingen tussen steekwoorden die tegelijk in verschillende categorieën voorkomen.

12. Vergelijken van groepen respondenten

De rollen van de respondenten kunnen worden opgedeeld in twee categorieën: locals (bewoners, bewoners van Zuidoost en bezoekers) en professionals (woonprofessionals, erfgoedprofessionals en architecten). Zoals de grafieken van de opgesplitste antwoorden in de voorgaande hoofdstukken laten zien, komt de waardering in de gesloten antwoorden van professionals in grote lijnen overeen met die van bewoners. Hieruit blijkt ook dat het aantal professionele respondenten zeer gering is, waardoor er verder geen diepere betrouwbare vergelijking kan worden gemaakt tussen de antwoorden van deze groep in vergelijking met bewoners.

Bij het vergelijken van de open antwoorden blijkt dat de antwoorden van professionals weinig afwijken van de antwoorden van bewoners. Er zijn geen afwijkende attributen, al gebruiken professionals meer jargon (“zichtlijnen”, “contrast tussen best forse heldere architectuur en de groene openbare ruimte.”, “vele sprongen in massa”). Opvallend is dat meerdere professionals ook de gevoelde (on)veiligheid van de buurt benoemen (“Tegelijkertijd heb ik de knikken in de onderdoorgangen altijd als onoverzichtelijk en onveilige hoekjes ervaren, ook omdat het vaak vrij rustig is”; “Maar de drooglopen zijn ook donkere en soms onoverzichtelijke gangen die onveilig kunnen voelen.”). Verder beperken de antwoorden van professionals zich grotendeels tot zichtbare attributen die te maken hebben met objecten, verschijning of ruimte, terwijl bewoners ook veel attributen noemen gerelateerd aan het woongenot, zoals collectiviteit, comfort en infrastructuur. De verschillende evaluaties van de groepen respondenten is eerder onderzocht in Spoormans (2023). Ook daar wordt gevonden dat bewoners en bezoekers vaak een verschillende blik hebben, waarbij bezoekers zich meer focussen op de verschijning van de woning en buurt.

13. Synthese

Dit onderzoek identificeert vier 'buurticonen' die typisch en karakteristiek zijn voor Nellestein. Deze buurticonen, gebaseerd op de antwoorden op de WijkWijzer, zijn zowel tastbare als ontastbare attributen die de beleefde erfgoedwaarde van de buurt representeren.

Buurticonen van Nellestein

Uniek samenspel van CIAM en Forum

Een in het oog springend buurticoon van Nellestein is het unieke samenspel van ontwerpideeën uit de CIAM- en Forumbeweging. Hier vormt Nellestein een voorbeeld van wat Somer (2020) omschrijft als de 'schuivende panelen' van drie verschillende en opeenvolgende tijdvakken in de Nederlandse architectuur van 1965–1990. De 'schuivende panelen' duiden daarbij op "ontwikkelingen [in de architectuur] die elkaar overlappen waarbij onvermoede verbanden en contradicties optreden." (Somer, 2020, p. 5).

De kwaliteiten die respondenten herkennen binnen Nellestein zijn niet beperkt tot één ontwerptraditie. De gevonden attributen vormen een samensmelting die grofweg kan worden teruggeleid naar twee invloedrijke platforms: de CIAM-gedachte en de Forum-benadering. Deze combinatie maakt de buurt tot een herkenbaar én uitzonderlijk voorbeeld van ontwerpontwikkeling in een periode waarin grootschalig modernisme en kleinschalige menselijke maat elkaar overlapt.

Respondenten benoemen deze mengvorm niet expliciet, maar hun waardering voor attributen op de schaal van de openbare ruimte en de gebouwen weerspiegelt ideeën van beide scholen. In de openbare ruimte komen de CIAM-invloeden naar voren in de waardering van respondenten voor de open, weidse ruimte, de gescheiden verkeersstromen, autovrije opzet en de openbare 'parkachtige' ruimte van hoge kwaliteit. Dit weerspiegelt de CIAM-idealen van licht, lucht en ruimte, waarbij de openbare ruimte als groen park voor iedereen toegankelijk is, waarin gebouwen worden geplaatst die door het groen aan het zicht onttrokken worden en waarbij de interactie tussen openbare ruimte en gebouw beperkt is. De hoge kwaliteit van het parklandschap en het weidse uitzicht daarop vanuit de flat was hierbij ook van groot belang. Volgens de CIAM-ideeën was uitzicht op een hoogwaardig groen hart een belangrijke kwaliteit die bewoners met de buitenwereld verbindt en daarmee compenseert voor het gebrek aan eigen (privé) buitenruimte, terwijl tegelijk de bodem 'bevrijd' wordt als openbare ruimte (Stam-Beese in Hooimeijer, 2021; Oosterhof, 2018). Ook het scheiden van verkeersstromen en het weren van de auto uit de woonomgeving, die Stam-Beese bijvoorbeeld zag als "kwade boosdoener" (Oosterhof, 2018), is terug te leiden naar deze school.

Tegelijkertijd is de meer menselijke schaal van de Forum traditie ook zichtbaar in de openbare ruimte, en worden kenmerken hiervan ook gewaardeerd door respondenten. Bewoners waarderen bijvoorbeeld de collectieve nutstuinen, die dienen als ontmoetingsplek, en noemen een aantal mensen hun privétuin als de favoriete plek van de woning. Ook waarderen respondenten de beschutting van de drooglopen en arcades ("De bogen van de drooglopen zijn echt heel leuk sfeervol en mooi gemaakt, als in een mal. Wit, beschut, zichtbaar. Uniek."). Het verdelen van de openbare ruimte in publieke, semipublieke en privéruimte is karakteristiek voor de Forumbeweging, en komt ook veel voor in bloemkoolwijken in Nederland (Ubink & Van der Steeg, 2011), evenals een collectieve ruimte die ontworpen is om beschutting en sociale interactie te bevorderen (Abrahamse, 2019; Ubink & Van der Steeg, 2011).

Op de schaal van de gebouwen is dezelfde vermenging van twee ontwerpsholen terug te zien. De geknikte en verspringende bouwvolumes, diversiteit in woningtypen, gemengde eigendomsstructuur, en het gebruik van traditionele materialen (met name rode baksteen) is kenmerkend voor de diversiteit van de Forumbeweging, waarbij men kleinschaligheid en herkenbaarheid nastreefde (Somer, 2020; Ubink & Van der Steeg, 2011). Tegelijkertijd zijn de CIAM-invloeden zichtbaar door de grote schaal van de flats, Bakema noemde deze grootschalige woonflats 'mammoeten' (Hooimeijer, 2021), en de verbinding tussen gebouwen en garages via drooglopen. Al deze eigenschappen worden door respondenten benoemd en gewaardeerd, en zijn besproken in meerdere hoofdstukken van dit rapport ("De min of meer kleinschalige "bakstenen" architectuur in vergelijking met de grijze, eentonige en megalomane beton structuur in de andere wijken binnen Zuidoost"; "De enorme variatie in vormen van de appartementen is voor mij het meest herkenbare voor Nellestein."; "Vanuit mijn woonkamer heb ik het mooiste uitzicht over de plas.").

Juist het samengaan van deze twee ontwerpwerelden vormt het kenmerkende ensemble van Nellestein. Hierdoor is de buurt niet slechts een 'anti-Bijlmer', een tegenreactie, maar een uniek resultaat dat twee ideeën verbindt. De uitwerking van de afzonderlijke onderdelen hiervan worden door respondenten herkend en gewaardeerd, met een succesvolle woonomgeving als resultaat. Of, zoals in de woorden van een respondent, "Ik hoop dat men het respecteert zoals het is, en geen onbesuisde wijzigingen gaat doorvoeren. Ik heb dit als kind gebouwd zien worden. Het plan werkt goed en het is zeer aangenaam om hier te wonen."

Figuur 13.1: Een privétuintje naast een collectieve nutstuin in openbaar, hoogwaardig groen. Het beste van twee werelden? Ingezonden door respondent.

Natuurbeleving

De groene woonomgeving speelt een hoofdrol in Nellestein. Een goede balans tussen wonen, groen en openbare ruimte is een kenmerk van veel wijken uit de jaren '70 en '80 (Ubink & Van der Steeg, 2011). Uit eerder onderzoek blijkt dat de schaal, kwaliteit en ruimtelijke configuratie van het groen sterk varieert van wijk tot wijk (Veenhof & Spoormans, 2025f). In Nellestein is er niet alleen veel groen aanwezig in de openbare ruimte, het is ook van hoge kwaliteit en zeer gevarieerd, mede door de nabijheid van de Gaasperplas en het Gaasperpark, waar ook de Floriade van 1982 plaatsvond. Voor veel respondenten is dit een uitgesproken kwaliteit van de buurt, en voor sommige zelfs de voornaamste reden om in de buurt te wonen ("Je gaat hier wonen voor de rust en het groen, niet voor de architectuur").

Dat het groen de hoofdrol speelt in Nellestein blijkt niet alleen uit de uitgesproken waardering voor het groen door respondenten, maar ook door de relatief kleine rol die de gebouwen spelen in de antwoorden op de schaal van de buurt, openbare ruimte en infrastructuur. Attributen van de gebouwen komen pas naar voren wanneer daar expliciet naar gevraagd wordt in de hoofdstukken over woningen en materialen. Het groen onttrekt de gebouwen deels uit het zicht en uit de aandacht, waardoor de gebouwen weinig worden genoemd als integraal onderdeel van de openbare ruimte. Het is daarom ook niet verassend dat meerdere bewoners aangeven dat ze dit ervaren als 'wonen in een park' ("De wijk is ontzettend groen, het feit dat het autovrij is zorgt voor een duidelijk park-gevoel."; "Het is een prachtig ensemble gebouwen in een groen park gebouwd."). De prominentie van het groen tegenover de gebouwen weerspiegelt CIAM invloeden, die ook een rol speelden bij andere modernistische woningbouwprojecten zoals Ommoord en de Bijlmer. Het volgende ontwerpidee van Lotte Stam-Beese voor Ommoord kan eveneens herkend worden in Nellestein: "De strakheid en hoogte der gevels zullen straks aan het gezicht onttrokken zijn, de gebouwen zullen op het tweede plan komen te staan. Het gezichtsveld zal bepaald worden door de afwisseling van hoge boomgroepen en open grasveld met rustige zithoeken en drukke speelgelegenheden, van water en het soepele verloop van wandelpaden" (Stam-Beese in Oosterhof, 2018).

In Nellestein draagt de groene omgeving voor veel respondenten ook expliciet bij aan hun natuurbeleving. Zij noemen meermaals de verschillende vogelsoorten die in de woonomgeving zijn te zien en horen ("Vergeet de Gaasperplas niet. Spreeuwenzwermen, zwanen, eenden en meerkoeten..."), en verdere biodiversiteit ("Er is veel biodiversiteit... Veel vogels, kikkers, libellen, etc."). Ook benoemen mensen vaak de bomen en het voorbijgaan van de seizoenen als natuurervaringen ("Bomen, planten, dieren, insecten... Ze zijn belangrijk inderdaad... Een groene omgeving is ontspannend en gezond..."; "Uitzicht, genieten van vogels en vogelgeluiden, het kleuren van de bomen met de verschillende jaargetijden"). Respondenten ervaren de natuur via het uitzicht uit hun woning en verschillende activiteiten, waarvan zwemmen in de Gaasperplas een veelgenoemde activiteit is die toch uitzonderlijk is voor een woonwijk ("Wij gingen daar op mooie zomeravonden zwemmen. Heel romantisch met de maneschijn over het water, snaterende eenden, kwakende kikkers en het geluid van een djembé in de verte."; "Chillen op mijn balkonnetje en zwemmen in de plas waar je gewoon in zwemkleding heen kunt lopen.").

Figuur 13.2: Hoogwaardig groen, biodiversiteit en natuurervaring maken de openbare ruimte van Nellestein tot buurticoon. Foto ingezonden door respondent.

Ook is de groene openbare ruimte fundamenteel voor de rust die er heerst in de buurt. Respondenten noemen op bijna alle schaalniveaus de ontspanning en rust van de woonomgeving als grote kwaliteit. Hierbij is niet alleen het groen van belang, maar ook de autovrije infrastructuur, de wandel- en fietspaden, en de weidsheid van de openbare ruimte (“[De openbare ruimte] Geeft adem en rust. Kan ik genieten van het groen in alle jaargetijden.”; “Het zijn de ruimte, het groen, de Gaasperplas, het geringe aandeel van gemotoriseerd verkeer die Nellestein tot een lustoord maken om in te wonen. Ik ben er al 40 jaar uiterst blij mee.”). Quaedflieg & Mooij (2013) vinden in vergelijkend onderzoek dat rust, samen met een groene omgeving, voorzieningenaanbod, contact met medebewoners en tevredenheid over de woning, de belangrijkste redenen zijn voor de hoge woontevredenheid in bloemkoolwijken in Nederland. Al is Nellestein geen typische bloemkoolwijk, de typische ‘bloemkoolkwaliteiten’ van rust en groen komen hier sterk naar voren.

Voor sommige respondenten biedt de rustige woonomgeving ook mentale ruimte; de mogelijkheid om het hoofd leeg te maken en werkzaken van zich af te zetten (“Inspiratie en verbinding. werkleven loslaten. Rust, ruimte.”; “En altijd als ik van het blok wegga richting droogloop, langs de berging loop, dan kijk ik altijd even naar rechts, gras, bomen, het meer, uitzicht... en schakel dan tussen mijn ‘binnenwereld’ naar buiten, op weg naar werk, anderen, boodschappen, etc. als ik dan weer thuiskom kijk ik naar links en dan laat ik alles los voor ik mijn huis in loop. terug in natuur, thuis. gaaf!”).

Figuur 13.3: De rustige woonomgeving is een kwaliteit van Nellestein; "Je gaat hier wonen voor de rust en het groen, niet voor de architectuur".

Een weids uitzicht

Een mooi uitzicht is een veelgenoemde kwaliteit van Nellestein. Bewoners waarderen met name het uitzicht vanuit de eigen woning als een grote kwaliteit. Hierbij speelt de eerdergenoemde ruime opzet en het groen in de wijk een belangrijke rol. Ook de geknikte vorm en hoogte van de woongebouwen zijn hiervoor belangrijk: hoge flats bieden bewoners weidse vergezichten over de omgeving. In het oorspronkelijke plan voor Nellestein beschrijft men dat de lagere bebouwing aan het water en de hoge flats aan de randen zou zorgen dat zoveel mogelijk woningen uitzicht hebben op het groen of de plas. Toch lijkt het aannemelijker dat met name de geknikte vormen van de gebouwen en het hoogwaardige groen in de directe omgeving van de woningen bepalender is voor het uitzicht dan het selecte groepje bewoners dat uitzicht heeft op de plas.

Naast het uitzicht vanuit de woning is ook het uitzicht vanaf verschillende punten in de openbare ruimte een veelgenoemde kwaliteit, zoals het uitzicht vanaf de paden of oever langs de Gaasperplas. Het uitzicht in de openbare ruimte relateert aan de zichtlijnen in de openbare ruimte op de plas die zijn geïdentificeerd als waarde in de cultuurhistorische verkenning (Monumenten & Archeologie, 2024). Deze waarde wordt ook herkend door de respondenten in dit onderzoek, maar zou kunnen worden uitgebreid zodat de zichtlijnen vanaf de woningen en balkons ook meegenomen worden, in plaats van enkel de zichtlijnen in de openbare ruimte op de plas. Deze open zichtlijnen zijn een kernkwaliteit voor het ruimtelijke karakter van de wijk.

Figuur 13.4: Het uitzicht is voor veel Nellesteiners een grote kwaliteit. Bron: inzending door respondent, bij antwoord "Ik geniet op vele punten buiten. Park, bij school, wanneer ik aan de plas op een bank zit. Thuis het uitzicht."

Een combinatie van materialen

Bij het analyseren van de antwoorden op zoek naar een kenmerkend materiaal voor Nellestein valt één ding met name op: de afwezigheid van een dominant materieel buurticoon. Dat betekent niet dat respondenten geen waardering hebben voor de materialen. Het is, integendeel, juist zo dat veel respondenten meerdere kenmerkende materialen en details noemen, alsof men moeilijk kan kiezen wat nou hét herkenbare element is. Zo noemen respondenten de betonnen banden op de gevel, de rode baksteen, de drooglopen van gewapend glasvlies, de kozijnen van hout en aluminium en de balkons met donkerbruin glas. De veelheid aan verschillende materialen kan gezien worden als een buurticoon van Nellestein.

In de periode na het modernisme werd als tegenreactie veel ontworpen met een grote verscheidenheid aan materialen en stijlen. Hierdoor was er geen dominante esthetiek, maar een mengsel van verschillende stijlen, beeldbepalende elementen en een pluralistische vormtaal (Jencks, 1977; Spoormans, 2024). Dit komt met een risico op een rommelig beeld, zeker naarmate materialen en details worden aangepast tijdens renovaties en onderhoud.

Figuur 13.5: Een eclectische mix van verschillende materialen is kenmerkend voor Nellestein. Bron: Auteur.

Literatuur

- Abrahamse, J. E. (2019). Opkomst en ontwikkeling van de bloemkoolwijk. Het ontwerp van woonwijken in Nederland en de zoektocht naar identiteit. Amersfoort: Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
- Bai, N., Nourian, P., Luo, R., & Roders, A. P. (2021a). "What is OUV" revisited: A computational interpretation on the statements of outstanding universal value. *ISPRS Annals of the Photogrammetry, Remote Sensing and Spatial Information Sciences*, 25-32.
- Bai N., Luo R, Nourian P, Pereira Roders, A. (2021b). WHOSe Heritage: Classification of UNESCO World Heritage" Outstanding Universal Value" Documents with Soft Labels. In *Findings of the Association for Computational Linguistics: EMNLP 2021*. p. 366-384. Association for Computational Linguistics.
- Bakker en Bakker Archief (1976). Hoogbouw Nellestein Amsterdam [collectie plattegronden, gevels en doorsneden]. Digitaal ontvangen uit de collectie.
- Centraal Bureau voor de Statistiek. (2023). Wijk- en buurtkaart 2023. CBS. <https://www.cbs.nl/nl-nl/dossier/nederland-regionaal/geografische-data/wijk-en-buurtkaart-2023>
- Cotte, M. (2021). The Concept of Attribute: A Basis for the Definition, Evaluation and Management of Cultural World Heritage Properties. In N. Kazuhiko, S. Asuka, F. Ayano (Ed.), *Attributes - a way of understanding OUV*. Tokyo National Research Institute for Cultural Properties.
- Delobelle, P., Winters, T., & Berendt, B. (2020). RobBERT: A Dutch RoBERTa-based language model. *Findings of the Association for Computational Linguistics: EMNLP 2020*, 3255–3265. Association for Computational Linguistics. <https://doi.org/10.18653/v1/2020.findings-emnlp.292>
- Fairclough, G. (2009). New heritage frontiers. In: *Heritage and Beyond*. Council of Europe Publishing.
- Gemeente Amsterdam. (n.d.). Buurtkamer: ontmoetingsplek voor bewoners. [website] <https://www.amsterdam.nl/projecten/nellestein/deelproject/buurtkamer/>
- Haslinghuis, E. J., & Janse, H. (2005). *Bouwkundige termen: verklarend woordenboek van de westerse architectuur- en bouwhistorie* (5e, geheel opnieuw bew. en verm. dr). Primavera Pers.
- Hooimeijer, F. L. (2021). Rotterdam: A dynamic polder city in the Randstad. In W. Zonneveld, & V. Nadin (Eds.), *The Randstad: A polycentric metropolis* (pp. 81-99). (Series 'Regions and Cities'). Routledge – Taylor & Francis Group. <https://doi.org/10.4324/9780203383346-6>
- Howard, P. (2003). *Heritage: management, interpretation, identity*. A&C Black.
- Jencks, C. A. (1977). *The language of Post-Modern Architecture*. London: Academy Editions.
- Jones, S., Bonacchi, C., Robson, E., Broccoli, E., Hiscock, A., Biondi, A., ... & Díaz-Andreu, M. (2024). Assessing the dynamic social values of the 'deep city': An integrated methodology combining online and offline approaches. *Progress in Planning*, 100852.
- Kalt, N. (2019). Nellestein: Bijzondere wijk in Amsterdam Zuidoost. Groen en autoluw. [uitgave ter gelegenheid van het 40-jarig bestaan van de wijk].
- Koningsberger, V. (2024). *Cultuurhistorische waardestelling Schoolwerf 1-96* (De Werven), Almere. Gemeente Almere.

- Monumenten & Archeologie (2018). Cultuurhistorische verkenning Gaasperdam (C 17-054). Gemeente Amsterdam. <https://www.bvnellestein.nl/wp/wp-content/uploads/2019/03/CultHistVerk-Gaasperdam-december-2018.pdf>
- Monumenten & Archeologie (2024). Cultuurhistorische verkenning openbare ruimte Nellestein (C 23-114). Gemeente Amsterdam.
- Mosler, S. (2019). Everyday heritage concept as an approach to place-making process in the urban landscape. *Journal of Urban Design*, 24(5), 778–793. <https://doi.org/10.1080/13574809.2019.1568187>
- Oosterhof, H. (2018). 'Want de grond behoort ons allen toe': Leven en werk van stedenbouwkundig architecte Lotte Stam-Beese. Uitgeverij Vantilt.
- OpenStreetMap contributors (2017). Planet dump retrieved from <https://planet.osm.org>. OpenStreetMap. <https://www.openstreetmap.org>
- Quaedflieg, J., & Mooij, H. (2013). Bloemkoolwijken: Een uitgekookt concept.
- Rea, L. M., & Parker, R. A. (2014). *Designing and conducting survey research: A comprehensive guide*. John Wiley & Sons.
- Somer, K. (2020). Groei, verandering, differentiatie. *Architectuur in Nederland 1965–1990* [rapport]. Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed. <https://www.cultureelerfgoed.nl/documenten/2020/01/01/architectuur-in-nederland-1965-1990>
- Spoormans, L. G. K. (2023). *Everyday Heritage: Identifying attributes of 1965-1985 residential neighbourhoods by involved stakeholders*. [Dissertation (TU Delft), Delft University of Technology]. A+BE | Architecture and the Built Environment. <https://doi.org/10.7480/abe.2023.21>
- Spoormans, L. G. K. (2024). Beyond Modernism. In Torrent, H. (Eds.), *Modern Futures. Sustainable development and cultural diversity*. Docomo International. https://docomomo.com/wp-content/uploads/2025/10/MODERN-FUTURES_DOCOMOMO_final_2025-07-17.pdf
- Stadsarchief Amsterdam (1977 – 1981). Stukken betreffende het aanbod en toewijzing van woningen in het plan Nellestein (KLAU00522000060, KLAU00522000061, KLAU00522000062, KLAU00522000063, KLAU00522000064, KLAU00522000065). [Correspondentie]. archief.amsterdam/inventarissen/details/5470/path/2.2.4.4.17
- Stadsdeel Zuidoost, Team Onderzoek Stadsdelen (2024, maart). Factsheet leefbaarheid in de gebieden en wijken – Stadsdeel Zuidoost [Factsheet]. Open Research Amsterdam. openresearch.amsterdam/image/2024/3/21/factsheet_leefbaarheid_stadsdeel_zuidoost-850340676.pdf
- Ter Horst, J., Meyer, H. & De Vries, A. (1991). *Sleutelen aan de Bijlmer: interpretaties*. Publikatieburo Bouwkunde 1991-10-23.
- Tjin, C. (2025, 6 februari). *Gebied en Wijken Gaasperdam*. openresearch.amsterdam. https://openresearch.amsterdam/image/2025/3/24/gebied_en_wijken_gaasperdam_2025.pdf
- Ubink, M., & van der Steeg, T. (2011). *Bloemkoolwijken: Analyse en perspectief*. SUN.

- Veenhof, R. & Spoormans, L. (2025a). WijkWijzer: Rapportage Participatief Onderzoek naar Erfgoedattributen in Schoolwerf, Almere Haven. Technische Universiteit Delft, Faculteit Bouwkunde. https://wijkwijzer.tudelft.nl/wp-content/uploads/2025/06/250423_Wijkwijzer_compressed.pdf
- Veenhof, R. & Spoormans, L. (2025b). WijkWijzer: Rapportage Participatief Onderzoek naar Erfgoedattributen in de Bouwmeesterbuurt, Almere Buiten. Technische Universiteit Delft, Faculteit Bouwkunde. https://wijkwijzer.tudelft.nl/wp-content/uploads/2025/07/250612_Wijkwijzer_Bouwmeesterbuurt_korter_compressed.pdf
- Veenhof, R. & Spoormans, L. (2025c). Rijnsweerd: Datasheet Participatief Onderzoek naar Erfgoedattributen in Rijnsweerd-Zuid, Utrecht. Technische Universiteit Delft, Faculteit Bouwkunde. https://wijkwijzer.tudelft.nl/wp-content/uploads/2025/05/251013_Wijkwijzer_Rijnsweerd_compressed.pdf
- Veenhof, R. & Spoormans, L. (2025d). Koepeltjesbuurt: Datasheet Participatief Onderzoek naar Erfgoedattributen in de Koepeltjesbuurt, Zoetermeer. Technische Universiteit Delft, Faculteit Bouwkunde. https://wijkwijzer.tudelft.nl/wp-content/uploads/2025/10/251019_Wijkwijzer_Koepeltjesbuurt_compressed.pdf
- Veenhof, R. & Spoormans, L. (2025e). Diagoonwoningen: Datasheet Participatief Onderzoek naar Erfgoedattributen bij de Diagoonwoningen, Delft. Technische Universiteit Delft, Faculteit Bouwkunde. https://wijkwijzer.tudelft.nl/wp-content/uploads/2025/10/251025_Wijkwijzer_Diagoonwoningen_compressed.pdf
- Veenhof, R. & Spoormans, L. (2025f). WijkWijzer: Exploring heritage significance of everyday, residential environments through the eyes of current users. In L. Brown & M. Patel (Eds.), Proceedings of the 19th Digital Heritage Conference (pp. 45–56). Springer.
- Veldpaus, L. (2015). Historic urban landscapes: framing the integration of urban and heritage planning in multilevel governance. [PhD Thesis (Research TU/e / Graduation TU/e), Built Environment]. Technische Universiteit Eindhoven.

Bijlagen

Bijlage 1

Figuur 1: Brief gebruikt voor de verspreiding van de WijkWijzer.

